ben edebiyattan ibaretim

KAFKAOKUR

SAYI 5 ÖZEL · YIL 6 · 16 TL

Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi

"Ben dünyadan ziyade kafamın içinde yaşayan bir insanım..."

Sabahattin Ali

ISSN 2647-7154

konu:

KAFKAOKUR
Fikir, Sanat ve Edebiyat Dergisi
"...ben edebiyattan ibaretim."
Franz Kafka

Aylık Edebiyat Dergisi | Sayı Özel - 16 TL
kafkaokur.com · konudukkan.com · instagram/kafkaokur · twitter/kafkaokurdergi

İmtiyaz Sahibi: Kafka Okur Yayıncılık İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.
Genel Yayın Yönetmeni: Gökhan Demir · **Kapak ve Koordinatör:** Tülay Palaz
Editör: Merve Özdolap · **Sanat Yönetmeni**: Yeliz Akın · **Yayın Danışmanı:** Baran Güzel

Adres: Müeyyedzade Mah. Tatar Beyi Sok. No:24/B Beyoğlu, İstanbul
İletişim: editor@kafkaokur.com

ISSN: 2148-6824 **Yayın Türü:** Yerel, Süreli Yayın
Baskı: İleri Basım Matbaacılık Tel: (212) 454 35 10 Matbaa Sertifika No: 33316
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.: (216) 585 90 00

Yazarlar
Okan Çil · Züleyha Hande Akata · Ömer Nayır · Alper Saldıran
Soner Sert · Ezgi Özsan · Filiz Ali · Anıl Mert Özsoy

İllüstrasyon, Fotoğraf, Kolaj, Poster
Tülay Palaz · Saydan Akşit · Nilay Adlim · Timuçin Keleş · Cansu Akın
Eren Caner Polat · Sercan Tunalı · Barış Şehri · Vardal Caniş · Ezgi Karaata

©Her hakkı saklıdır.
Bu dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonlar elektronik ortamlar da dâhil olmak üzere yazılı izin olmaksızın kullanılamaz.

Aşk dağıldıkça azalan
bir şey değildir.

Sabahattin Ali, öyküleri, romanları, şiirleri, çevirileri ve çıkardığı dergilerle edebiyat dünyasına derin bir iz bıraktı. Eserlerinde yaşadığı dönemi, o dönemin insanlarını, yaşamlarını, sorunlarını anlattı. Bunu yaparken duyguları es geçmeden dokundu okuruna.

O, "karanlık şeylerden bahsetmek için dünyaya gelmemiş"ti belki ama gördüğü karanlığa da gözünü yumup sırtını dönmedi. Sert diliyle bu karanlığı eleştirirken, tüm nahifliğiyle de iyi insan olma hâlini, sevgiyi anlattı. Yazdıkları ve söyledikleri sebebiyle baskılara ve haksızlıklara uğradığı bir hayat geçirdi fakat hassas ruhunu kaybetmedi. Sormaya, sorgulamaya ve anlatmaya devam etti.

Sabahattin Ali yazdıklarında insanın ve insanlığın temel sorunlarını dert edindiği için her dönemde, her coğrafyada anlam bulacak ve okunmaya devam edecektir.

Merve Özdolap
Kafkaokur Dergi Editörü

KRONOLOJİ

1907 Sabahattin Ali, 25 Şubat 1907'de Ali Selahattin Bey'le, Hüsniye Hanım'ın ilk çocuğu olarak dünyaya geldi.

1922 Balıkesir Öğretmen Okulu'na başladı.

1927 Öğretmenlik diplomasını aldı.

1928 Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla Almanya'ya gitti.

1930 Dört yıllığına gittiği Almanya'dan, bir buçuk yılın sonunda dönmek zorunda kaldı.

1931 Konya Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başladı. *Kuyucaklı Yusuf*'un bölümleri tefrika şeklinde *Yeni Anadolu Gazetesi*'nde yayımlanmaya başladı.

1933 Konya Cezaevi'ne kapatıldı.

1934 İlk şiir kitabı *Dağlar ve Rüzgâr* yayımlandı.

1934 Aliye Hanım ile evlendiler. İlk öykü kitabı *Değirmen* yayımlandı.

1937 Kızı Filiz Ali dünyaya geldi.

1938 Musiki Öğretmen Okulu'nda Almanca öğretmenliği yapmaya başladı. Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluğa, çevirmenliğe devam etti.

1939 *İçimizdeki Şeytan* romanı tefrika şeklinde *Ulus Gazetesi*'nde yayımlanmaya başladı.

1941 *Kürk Mantolu Madonna, Hakikat Gazetesi*'nde tefrika şeklinde yayımlanmaya başladı.

1943 *Kürk Mantolu Madonna* kitap olarak yayımlandı.

1946 Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz ile birlikte, siyasi bir mizah dergisi olan *Markopaşa*'yı yayımlamaya başladılar.

1947 *Markopaşa* kapatıldıktan sonra aynı ekip *Merhumpaşa* ve *Malumpaşa*'yı çıkardılar. Bu dergiler de kapatıldı. Son olarak Rıfat Ilgaz ile birlikte *Ali Baba Dergisi*'ni yayımlamaya başladılar fakat bu dergi de 4 ay dayanabildi.

1948 Yaşadığı baskılar sonucu yurtdışına kaçmak isterken öldürüldü.

Okan Çil

BİR HAYATA KAÇ ÖLÜM SIĞAR SABAHATTİN ABİ?

"İnsan dünyaya sadece yemek, içmek, koynuna birini alıp yatmak için gelmiş olamazdı! Daha büyük ve insanca bir sebep lazımdı."

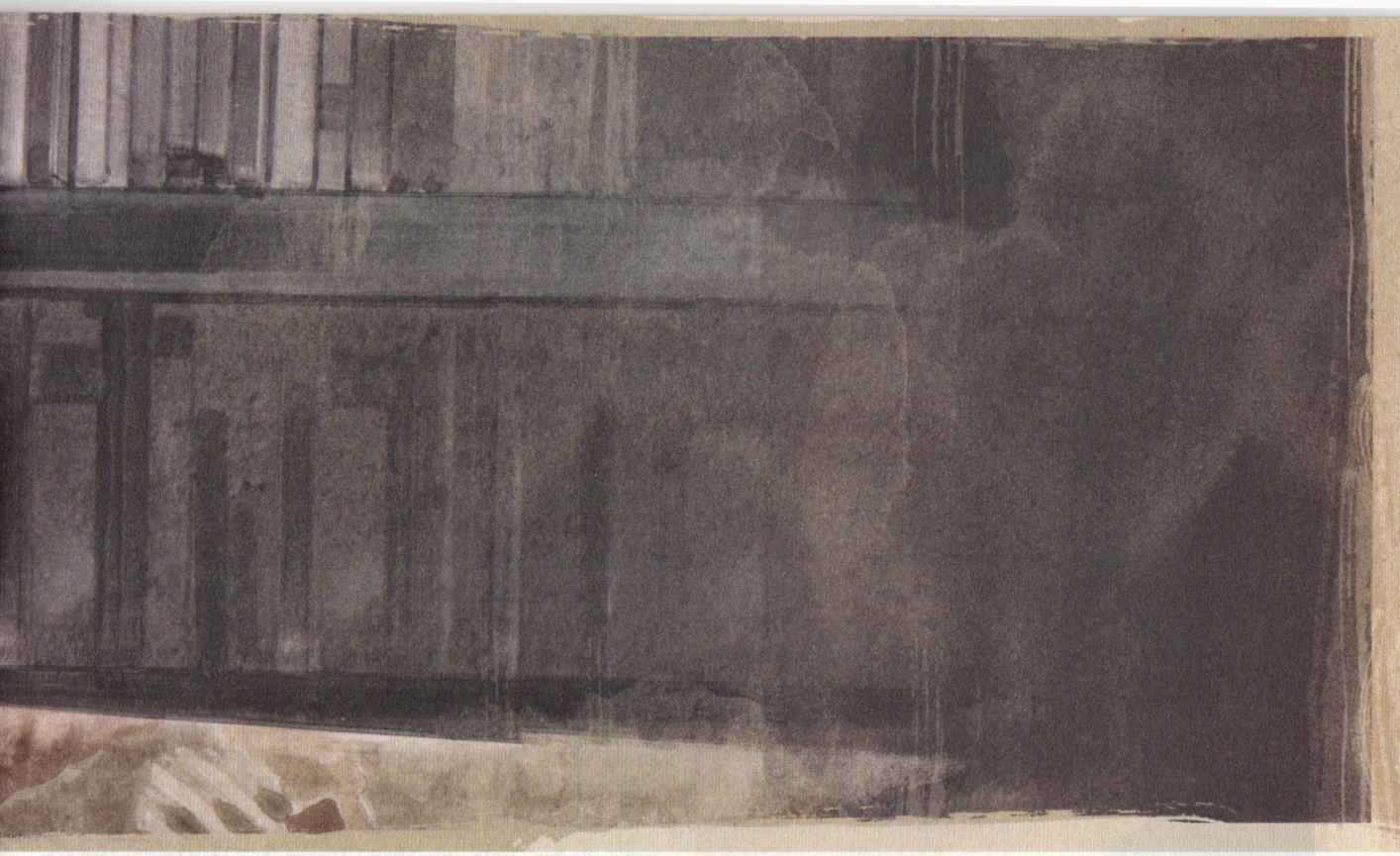
Sanat bize sadece haz vermez, toplumsal bir bellek yaratır aynı zamanda. Ortaya çıktığı çağın zihniyetine, yaşayış tarzına, ekonomik koşullarına, yani o dönemin insanına dair de bir söz söyler. Eğer görmeyi bilirsek, okuduğumuz kitabın, karşısında durduğumuz resmin, heykelin, dinlediğimiz şarkının yaratılış süreçlerini daha iyi analiz edebilir, böylelikle uzak diyarlardan kulağımıza fısıldanan ayrıntıları layıkıyla anlayabiliriz.

İlkel toplumların ritüellerinden, sözlü kültür ürünlerine, dövülen kılıçlardan, uzun seyahatnamelere kadar her şey gelip gelip buraya toplanır. Hepsinin satır arasında gizli anektodlar vardır. *Gılgamış Destanı*'nda yerleşiklerle ve göçebelerin çatışmalarını, Hoca Nasreddin'de dönemin çarpık işleyen adalet sistemini, Dede Korkut'ta doğayla insanın spirütüel ilişkisini, Enderunlu Fazıl'da 19. yüzyılın sokaklarını...

Hatta bu durum, sadece sanatsal disiplinler içinde de kendini belli etmez. Kadı sicillerinde kendine yer bulan bir berduş narası da, Wattpad'deki en niteliksiz yazı kadar sosyolojik bir veridir aslında. Hepsi bize bir şey anlatır. Mesele, bizim onlardan ne anladığımızla ilintilidir.

Hâl böyle olunca, tartışma, çağın nasıl temsil edildiği mevzusuna gelip dayanır. Bu çok can yakıcı bir sorudur ve cevabını bulmak da öyle kolay değildir. Kimilerinin üstüne çeşitli sıfatlar biçilir, kimileri de o sıfatlarla anılmak için komik durumlara düşer durur, son kertedeyse elimizde yalnızca eserler kalır. Yazarından, ressamından, müzisyeninden kopmuş, dünyanın herhangi bir yerinde savrulan eserler.

İşte bu eserlerdir son sözü söyleyen. Üreticileri istedikleri kadar çığlıklarla inletsin ortalığı, zaman hepimizin hakkından gelecektir vesselam...

Saydan Akşit

EKMEĞİM BAHTIMDAN KATI / BAHTIM DÜŞMANIMDAN KÖTÜ

Çağdaşlaşma hareketi III. Selim'le beraber ciddiye alınmış, II. Mahmud'la uygulanmaya başlanmış, çeşitli aşamalardan geçe geçe Mustafa Kemal'in öncülüğünde Cumhuriyet adını almıştı. Cumhuriyet'le beraber eksisi artısıyla ilerleyen çağdaşlaşma süreci, kendini hemen her alanda belli ediyordu. Sanat ve edebiyat da bunların başında geliyordu tabii. Yaşanan tartışmalar sadece dille de sınırlı değildi. Dil, dünyanın algılanmasına ve aktarılmasına olanak sağladığından, tartışmalar aynı zamanda hayata bakışla ilintiliydi.

Bu süreçte çağını gerçekçi şekilde anlatmayı dert edinen, hatta bunun için türlü yoksulluğu, mahpusluğu göze alan bir yazardan bahis açacağım bu sefer. Yazdığı kitaplar günümüzde dahi, "Çok Satanlar" arasında olan, telifinin kalkmasıyla pek çok yayınevi tarafından basılan ve dertli bir adamdan.

Sabahattin Ali'den...

Yıl 1907'ydi. Osmanlı tahtında II. Abdülhamid oturuyordu. Kendini Yıldız Sarayı'na kapayan, kutlu günlere dönme ihtiyacıyla simülatif bir İslam algısı yaratan, buna rağmen sansür ve jurnallerle ölüm korkusu çeken bir yönetim hüküm sürüyordu. Osmanlı hayli kötü durumdaydı. Yaşanan savaşlar bir yana, imparatorluk içten içe de fokurduyordu.

"Sultan Mahmud'un iki koldan, Abdülmecid ve Abdülaziz'den gelen çocukları, o çocukların çocukları ve torunları olarak tanırdık ve bilirdik ki bunların hepsi gece yataklarına girince tavanda irtisam eden ihtimallere bakarak kendilerinden evvel gelenleri sayarlar ve sabahleyin gözlerini güneşin ipek kumaş perdeleri arasından sızan ziyalarını yoklayarak onlardan 'Acaba bu gece kaç tanesi eksildi?' diye soruştururlardı." Dönemin yöneticilerini bu şekilde yazıyordu Halit Ziya. Hanedanın taht kavgası, ne olursa olsun bitmiyordu.

Kullanamadıktan sonra göğsümüzü dolduran hisler ve kafamızda kımıldayan düşünceler neye yarardı?

Sabahattin Ali

Sabahattin işte böyle bir dünyaya doğdu. I. Dünya Savaşı'nın sesi uzaklardan duyulurken, halkın yakasına yoksulluk hepten yapışmıştı, ama candı bu, öyle kolay kolay verilmezdi.

Asker olan Ali Selahattin Bey'le, Hüsniye Hanım'ın ilk çocuğuydu Sabahattin. Dört yıl sonra da Fikret isimli bir kardeşi oldu. Çocukluğunu I. Dünya Savaşı'nda geçirmek zorunda kaldı. Hem de savaşın en çetin yerlerinin birinde; Çanakkale'de. Babası Ali Sela-

Saydan Akşit

hattin Bey, Divan-ı Harbi Örfî (Sıkı Yönetim Mahkemesi) başkanıydı. Çanakkale'ye tayin edildiğinden kısa bir süre sonra saldırı altında kaldıklarında, üstlerine bombalar, kurşunlar yağmaya başladı. Sabahattin o sıralar yedi, sekiz yaşlarındaydı.

Savaşın bitimiyle Osmanlı toprakları emperyalistler tarafında paylaşılırken, Ali Selahattin Bey ailesini toplayıp İzmir'e götürdü. Önce bir tiyatro sahnesi, ardından gazino işletmeye çalıştı, ama beceremedi. Eşi Hüsniye Hanım'ınsa bu badirelere dayanacak gücü kuvveti kalmamıştı. On dört yaşında evlenip çocuk yaşta anne olan Hüsniye Hanım hepten bunalıma girmeye başladı. Önce bileklerini kesmeye kalktı, sonra vapurdan atlamaya çalıştı, her seferinde de kurtarıldı. Sabahattin'in çocukluğu, tipik bir Osmanlı ailesindeki gibiyidi yani: Yoksul, ezilmiş ve çaresiz...

Osmanlı tahtınaysa II. Abdülhamid'den sonra Sultan Reşat geçmiş, sonraysa Sultan Vahdettin oturmuştu. Anadolu'nun dört bir tarafı işgal altındaydı, hatta payitaht İstanbul'a bile İngilizler hükmediyordu. Sultan Vahdettin, Bebek'le Aksaray arasında hüküm veren mahalli bir idareciye dönüşmüştü âdeta.

Tarih 1919'u gösterdiğinde, Mustafa Kemal Samsun'a doğru yola çıkarken, İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmeye başlandı. Bunun üzerine Ali Selahattin Bey ailesini yeniden toplayıp Edremit'e, eşinin annesi Hatice Hanım'ın yanına yerleşti. Tam yeni bir düzen kurmaya çalışırlarken, Yunanlılar burayı da ellerine geçirdi. Anadolu'nun her karış toprağında olduğu gibi, kaçacak yer yoktu. Savaş kaybedilmişti ve bununla mücadele etmekten başka yol yoktu.

Mustafa Kemal'le arkadaşları işgale karşı direnişi örgütlerken, Sabahattin de ailesiyle beraber ekmek savaşına düşüverdi. Babasıyla beraber işportaya çıkıyor, pazarlarda mendil, iplik satıyordu. O yıllarda ailesinin teşvikiyle yaşadıklarını yazmaya başladı.

"***Sabahın erken saatinde pederimin latif sesiyle uyandım,***" diye yazıyordu işportaya çıktığı günleri. Babası bunları okuyunca hiddetle karşı çıktı. "***Haydi oradan, yalancı kerata. Sabahın köründe seni zorla yatağından kaldırıyorum. Babanın latif sesiymiş! Sesim sana latif gelir mi hiç! İçinden geldiği gibi yaz,***" diyordu. Belki de Sabahattin, toplumcu gerçekçiliğe ilk adımını böylelikle atıyordu. Yaşananları romantize etmeden, olanca çıplaklığıyla göstermeyi babasından öğreniyordu ve bu sayede ölümsüz yazarlar arasında kendine yer bulacaktı.

Ekonomik zorluklar altında yaşam savaşı verirken, Edremit İptidaisi'nde okumaya başladı Sabahattin ama aklında hep İstanbul'da yaşamak vardı. Okulu bitirince büyük dayısı Sait Bey'in yanına, İstanbul'a gitti. Yaşam zorlukları burada da karşısına çıktığından gerisin geri döndü ve bir yıl sonra, 1922'de Balıkesir Dârülmuallimîn'e (Öğretmen Okulu) kayıt yaptırdı. O sıralarda Mustafa Kemal ve arkadaşları Büyük Taarruz'a hazırlanmaktaydılar.

YAR BİZE GÜLMEZ OLDU / BÖYLEYMİŞ KARA YAZIMIZ

Sabahattin on beş yaşındaydı ve babasından aldığı yazarlık dersini aklından hiç çıkarmadan gördüklerini, hissettiklerini gerçekçi şekilde yansıtmaya çabalıyordu. Okumaya ve yazmaya ciddi şekilde ağırlık vermeye başladığında, üslubunu da yavaş yavaş şekillendiriyordu. Derslere devam ederken, arkadaşlarıyla beraber bir de okul gazetesi çıkarıyordu. "Horoz Mehmed", "Astiyag'ın Torunu", "Öcünü Alamayan Civan" adlı ilk öykülerini ve "Kamer-i Mestur", "Saçlarımın Türküsü" ismindeki ilk şiirlerini bu sıralarda yazdı.

İlk aşklarından birine de Kız Öğretmen Okulu'ndaki hocalardan birine sevdalanarak düştü. Gözü de hayli karaydı. Sevdiği kızlar için türlü çılgınlığa kalkışırdı. Yine âşık olduğu bir kız için, erkeklerin sokulmadığı okula, başına örtü bağlayarak girip de yakalanınca, kendini ağaca asacağı tehdidiyle yönetimi püskürttü ve okuldan atılmaktan kurtuldu.

Sabahattin aşkla edebiyat arasında mekik dokurken, annesi Hüsniye Hanım'ın ruhsal rahatsızlığı epey bir arttı. Ali Selahattin Bey başka çaresi olmadığını anlayınca, eşini İstanbul'a getirip La Paix Fransız Hastanesi'ne, oradan da Zeynep Kamil'e yatırdı. Kurulu düzeni sarsıldığı için, zengin bir adamın yanında işe girdi. Aile perişan hâlde Hüsniye Hanım'la ilgileniyordu. O da iyileşmeye başlamıştı başlamasına, ama tam hastaneden taburcu olacakken Ali Selahattin Bey ani bir kalp kriziyle hayata veda ediverdi.

Sabahattin, babasının vefatından çok etkilenince kendini bir süre koyverdi, ama yapacak bir şey yoktu. Yaşamak zorundaydı ve bunun için tek tutunabildiği dal edebiyattı. *Çağlayan, Güneş, Servet-i Fünûn, Akbaba* gibi dergilere gönderdi yazılarını. Yüksek Öğrenim Okulu'na geçtiğindeyse çok değerli arkadaşlar edindi; üstat Pertev Naili Boratav, Hasan Ali Yücel, Orhan Şaik Gökyay, Vâlâ Nureddin...

Sabahattin edebiyatın mihenk taşlarıyla vakit geçirirken, Cumhuriyet ilan edilmiş, yeni bir devletin ilk adımları atılmaya başlanmıştı. Şartlar zordu, zoru başarmak lazımdı.

Ne kimse beni teselli etmeli, ne de ben kimseyi... Riyakârlık tesellide son haddini bulur.
Sabahattin Ali

1927'de okulu bitiren Sabahattin, aynı yıl Yozgat Cumhuriyet İlkokulu'na atandı. O yıllarda İstanbul'da bir kıza platonik olarak âşıktı. Öğretmen adayları için gittiği kursta tanıştığı, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde okuyan Nahit Hanım'a. Onunla çeşitli şekillerde flört etmeye çalıştı ancak hemen her seferinde geri püskürtüldü. O da yaşadığı aşk acısını dizelere emanet etti.

"Neticesiz bir aşka verdim kendimi
Ne ufak bir temayül, ne bir iltifat gördüm
Önünde yalvararak söylerken sevdiğimi
Gözlerinde yüzüme inen bir tokat gördüm

Bu bir taraflı aşkta hiç durmadan Allah'ım
Umutsuzluk sararken beyinimi bir ağ gibi
Ben yine seviyorum onu Aman Allah'ım!
Bir macera görmedim bu macera gibi."

Sık sık İstanbul'a gelmeye başladı. Yozgat'a ısınmamıştı içi. Oradaki kahvehane sohbetlerine katılmak zorunda kalıyor, beceremeyince de evine kapanıp boyuna içiyordu.

Yıl 1928'e varınca, Milli Eğitim Bakanlığı'nca, Almanya'ya dil öğrenimi için birilerinin gönderilme kararı alındı. Sabahattin hemen sınava girdi, kazandı. Fakat harcırahını İstanbul'da tükettiği için, trenden üçüncü mevki bir bileti zorla buldu. On beş arkadaşı birinci sınıfta seyahat ederken o da yanlarındaydı, ancak görevliye yakalanmamak için sık sık dolanıyor, kompartımanlar arasında mekik dokuyordu. Arkadaşları durumu anlayınca bilet farkını ödediler ve Sabahattin rahat bir nefes aldı.

Almanya onun için yepyeni bir diyardı. Berlin Üniversitesi Edebiyat Bölümüne başladı. Almanya'yı çok sevmişti ama o yıllar Hitler'in yükselişi geçtiği yıllardı ve naziler dört bir tarafta bayrak sallıyorlardı. Günün birinde, Nazi yandaşı bir öğrenciyle tartışmaya başladı. "*Bu parasız Türkleri buradan kovmalı!*" diye bir laf edildiğini duyunca hemen ayağa kalktı.

"Biz hükümetimizin verdiği parayla okuyoruz. Parazit falan değiliz. Sözünü geri al!" dedi. Tartışma iyice alevlenince Sabahattin kendine hâkim olamadı, Nazi'nin suratına okkalı bir tokat attı ve bu yüzden bursu kesildi. Parasızlık zor zanaattı. Dört yıllığına gittiği Almanya'dan, bir buçuk yılın sonunda, 1930'da dönmek zorunda kaldı.

CEZA YATA YATA BİTER / ALDIRMA GÖNÜL ALDIRMA

Önce Bursa'da ilkokul öğretmenliği yapmaya başlasa da, girdiği dil sınavında başarılı olunca Aydın Ortaokulu'una, Almanca öğretmenliğine atandı. Bu yıllarda yazdıklarını *Resimli Ay Dergisi*'nde yayımlamaya başladı. *Resimli Ay*, Sabahattin için ciddi bir kırılma yaratacaktı. Her ne kadar mimli bir dergi olsa da, yazarları arasında Nâzım Hikmet, Sabiha Sertel gibi isimler bulunuyordu. Sabahattin'in Almanya'dayken okuduğu Marx, Engels, Türkiye'deki kaderini belirlemeye başlıyordu.

Nâzım Hikmet, Sabahattin'in yazılarını beğeniyordu ve bu, onun sosyalizmle olan ilişkisini giderek pekiştiriyordu. Bir yandan *Resimli Ay*'da yazılar yayımlayıp, bir yandan Aydın'da öğretmenlik yaparken birkaç kez soruşturmaya uğradı. Ama büyük sarsıntıyı yaratan olay başkaydı. Öğrencilerinden birinin dolabında TKP'nin *Kızıl İstanbul Gazetesi* bulununca, bıçak sırtındaki yazar görgü tanıklarının etkisiyle tutuklandı ve Aydın Cezaevine atıldı.

Mahkemeye yaptığı savunmada, ***"Hiçbir örgüte bağlı değilim, öğrenciye propaganda yapmadım. Soruşturmalarda suçsuz olduğum kesinleşmişken bana suç yüklemek haksızlıktır. Bakanlık bana üvey evlat gibi davranıyor,"*** dedi. ***"Ben bir kafa taşıyorum. Bu kafa yalnız karın doyurmak ve giyinmek için olanakları araştıran bir makine değildir. İnsan beyninin ekmek parası dışında ilgilenmesi gereken sorunları vardır. Bunların gündelik yaşamla ilgisi yoktur. Aydın adam diye işte 'ekmek parasından başka şeyleri de düşününen,' adama derler."*** Ne var ki çare olmadı. Aydın'da uzun yıllardır dostluk yaptığı Sakallı Celal'le beraber içeri düştü. Özgürlüğüne kavuşması üç ayı buldu.

Beklemek, her an bir şey olması ihtimali içinde, saatlerce, günlerce hiçbir şey olmadan beklemek azapların en korkunçları arasındadır.
Sabahattin Ali

1931'de Konya Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğine başlayan Sabahattin, *Kuyucaklı Yusuf*'u yazmaya başladı. Yazdığı bölümleri tefrika şeklinde *Yeni Anadolu Gazetesi*'nde yayımlıyordu. Yaşanan tartışmalardan sonra, romanın yirmi altıncı bölümüyle beraber yazmayı bıraktı. Hâliyle tartışma iyice alevlendi. *Kuyucaklı Yusuf*, okurdan büyük beğeni topladığından, gazete sahipleri Emin ve Celal Bey, hınçlarını iftira atarak çıkarmayı denediler. Sabahattin'in vakti zamanında gönderdiği şiirlerden birini değiştirerek, onu Mustafa Kemal aleyhtarı şeklinde sundular. Sabahattin "Memleketten Haber" isimli şiirinde, dönemin siyasal eleştirisini yapmıştı aslında, ama yalancı tanıkların ifadesiyle savcılığa çağrıldığında işin sonucu zaten belliydi.

Kendisini ziyarete gelen annesi ve kız kardeşini eve bıraktıktan sonra, ***"Bu akşam beni yemeğe beklemeyin, biraz geç gelirim, savcılıktan çağırmışlar,"*** dedi ve ifade vermeye gitti. Yaklaşık bir yıl sürecek olan cezaevi süreci işte böyle başladı.

Yıl 1933'tü. Sabahattin önce Konya Cezaevi'ne kapatıldı. Yaşadığı haksızlık, çarpık adalet sistemi, ömründen çalınan günler... Hepsi gelip gelip omuzlarına oturuyordu. O da kederle etrafa bakıyor, olmadı kitaplara eğiyordu başını.

"Günlerce ölüm düşüncesiyle baş başa oturmak nedir bilir misin? Keder, tereddüt, olanaksızlık karşısında gebermeyi nasıl istediğimi düşünebilir misin?" diye yazıyordu yakın dostu Ayşe Sıtkı'ya.

Yaklaşık beş ay boyunca Konya'da kalan Sabahattin, başka bir yere nakledileceği haberini aldı sonra. Tam da civardaki mahkûmlarla ahbaplık kurmaya başlamışken yeni duvarlara, yeni mahkûmlara, yeni yalnızlıklara alışmak ızdıraptan farksızdı. Kelepçeli şekilde önce Konya Garı'na, oradan Haydarpaşa Garı'na götürüldü. Vapurla Karaköy'e geçip İstanbul Başsavcılığına teslim edildi. Etraftaki insanların garip bakışlarına her maruz kaldığında, bileğindeki kelepçeye de ülkenin içinde bulunduğu duruma da öfkeyle bakıyordu.

Birkaç gün sonra yeniden bir yolcu gemisine bindirilerek, şimdilerle ismiyle özdeşleşen, Sinop Cezaevi'ne kapatıldı. Burada tam da tahmin ettiği gibi, yakın dostluklar kuracak pek kimse bulamadı kendine. Hüzünlü ve yalnızdı. Derdini kâğıda, kaleme anlatmaya başladı.

Saydan Akşit

"Başın öne eğilmesin
Aldırma gönül aldırma
Ağladığın duyulmasın
Aldırma gönül aldırma," diye yazdı.
Kalemi gönlüne söz geçiremeyince de başka bir şiirin kollarına bıraktı kendini:
"Dışarıda mevsim baharmış
Gezip dolaşanlar varmış
Günler su gibi akarmış
Geçmiyor günler geçmiyor."

Ne var ki, günler bir şekilde gelip geçti. Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü için çıkarılan afla serbest kalan Sabahattin, hemen bir vapur bileti aldı ve doğruca Galata'ya gitti. Bir süre özgürlüğün tadını çıkardıktan sonra da mesleğine devam etmek adına, Milli Eğitim Bakanı Yusuf Hikmet Bayur'la görüşmek için Ankara'ya doğru yola çıktı. Fakat bakanla görüşmesi öyle kolay olmadı. Nihayetinde ***"Almanya'da eğitim gördüğüm yıllara karşılık bakanlıkta görev alarak borcumu ödemek zorundayım,"*** diyerek derdini açıkça anlattı. Yusuf Hikmet de Sabahattin'le aynı görüşteydi, ama Mustafa Kemal aleyhinde yazdığı iddia edilen şiirden ve bu şiirden ötürü mahkûm olan birini yeniden öğretmen olarak atayamayacağından bahsetti. Sabahattin işin aslını anlatsa da başka bir yol bulması gerektiğinin farkındaydı. Bu yüzden *Varlık Dergisi*'ne Mustafa Kemal'i öven coşkulu bir şiir yazdı:

"Benim aşkım
Sensin, kalbim değildir, böyle göğsümde vuran
Sensin ülke adıyla beynimde dimdik duran
Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran
Seni çıkarsam ömrüm başlamadan bitiyor
Hem bunları ne çıkar anlatsam bir dizeye!
Hisler kambur oluyor döküldükçe yazıya
Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye
Göğsümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor."

Hallerinden memnun olmasalar da, hayatlarında bir değişiklik istemezler.
Sabahattin Ali

Bakanla yaptığı ikinci görüşmesindeyse, niyetinin vatana hizmet olduğunun altını yeniden çizdi. Öğretmenlikten alacağı yirmi beş lirayı başka işlerde rahat şekilde kazanırdı, ama aydın bir kişinin görevi bilgili ve yetenekli nesil yetiştirmekti. Bakan bunun üzerine ikna oldu. Sabahattin memuriyete geri dönerek çevirmenlik, düzeltmenlik gibi işler yapmaya başladı. İlk şiir kitabı olan *Dağlar ve Rüzgâr*'ı da aynı yıl, 1934'te yayımladı.

GEL EY HİLAL KAŞLIM DİZİM ÜSTÜNE / AY BİR YANDAN SEN BİR YANDAN SAR BENİ

Psikolojisi daha iyiydi o sıralar. Dostlarıyla vakit geçiriyor, kendini mutlu insanlardan sayıyordu. Lakin bir eksiği vardı. Kalbinin ortasında büyük, kocaman bir eksik. Eskiden âşık olduğu Nahit Hanım, Melahat Hanım, Ayşe Sıtkı gibi kadınlarla işin yürümeyeceğini anlamıştı. Bu yüzden amcasının Erenköy'deki komşularından olan Aliye Hanım aklına düşüverdi. Onunla kısa süreli bir tanışıklığı vardı, fakat güzel kadındı, şansını denemesi gerektiğini hissetti. Uygun mektuplar yazılıp gerekli görüşmeler yapıldıktan sonra, tarih 16 Mayıs 1935'i gösterdiğinde Sabahattin ve Aliye nikah masasına oturdular.

Ekonomik durumları pek iyi sayılmazdı ama evliliklerini mutlu bir şekilde sürdürüyorlardı. Sabahattin bir yandan memuriyete devam ederken, bir yandan da şiirler, öyküler yazıyordu. 1935'te ilk öykü kitabı olan *Değirmen*'i yayımladı sonra. *Dağlar ve Rüzgâr* gibi *Değirmen* de iyi tepkiler almaya başladı.

İşte o yıllarda askere gitmesi gerekti. Yedek subay olarak Eskişehir'e gönderildiğinde eşi Aliye, sevimli bir kız çocuğu doğurdu. İsmini Filiz koydular. Askerlik bitip de hasret

sona erince genişçe bir eve taşındılar. Selahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Orhan Veli, Melih Cevdet Andat, Nurullah Ataç gibi edebiyatın önde gelen isimleriyle sıkı dostluklar kurmaya başladı. Hep birlikte gülüp eğleniyorlar, bir taraftan da çevirdikleri edebiyat sohbetlerinde yazarlar ve kitaplar üstüne durmadan kafa patlatıyorlardı.

Sabahattin "***Ben hiçbir zaman sanatın maksatsız olduğuna kani olmadım,***" diyordu. "***Sanatın bir tek ve sarih bir maksadı vardır: İnsanları daha iyiye, daha doğruya, daha güzele yükseltmek; insanlarda bu yükselme arzusunu uyandırmaktır... Edebiyat da bir hizmet ve mücadeledir. Ve yukarıda söylediğim şeye, daha iyiye, daha güzele götüren bir mücadele ve hiçbir zaman yüksek ruhlu bay üdebanın gönül eğlencesi değil.***"

Bu sözler üstünden döneminin edebiyatı hakkında çeşitli eleştirilerde bulunuyor, hem de fikirlerini yazdığı kitaplarla ortaya koyuyordu.

1938'de yakın arkadaşı Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olmasıyla, yıllardır özlemini çektiği öğretmenlik vazifesine geri dönme şansını elde etti ve Musiki Öğretmen Okulu'nda Almanca öğretmenliği yapmaya başladı. Akabinde de Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluğa, çevirmenliğe devam etti. Üstüne atılan iftiranın bedelini beş yıl boyunca farklı zorluklarla ödemişti: Ara ara yılgınlığa düşse de cezaevlerinde çektiği acıları ve yalnızlıkları edebiyata dönüştürmüş, sosyalizme olan inancıyla da eşit, özgür, adil bir toplum hayalini her daim diri tutmuştu.

Tarih 1939'u gösterdiğindeyse, *İçimizdeki Şeytan* adlı romanını tefrika şeklinde *Ulus Gazetesi*'nde yayımlamaya başladı. *İçimizdeki Şeytan* okurlarca çok beğenildi beğenilmesine, ama daha büyük tartışmalar da kapı önündeydi. Romanda memleket aydınlarını, dahası aydın görünümlü faşizan insanları ağır şekilde eleştiren Sabahattin'e, en çok karşı çıkan isimlerin başında Nihal Atsız geldi. Hatta Nihal Atsız, romandaki Nihat karakterinin, kendisinin çarpıtılmış bir kopyası olduğunu iddia etti ve romana dair hakaretamiz bir eleştiri kaleme aldı. "*Sabahattin Ali, bu memlekette ırkçı, Turancı, Anadolucu olan milliyetperverleri hep satılmış olmakla itham etmek istiyor ve romanını yazarken de bugün aramızda yaşayan bazı kimseleri, tabii biraz değiştirerek, romanına sokup onları küçültmek istiyor,*" diye yazdı. Hatta bu durumu, Nâzım Hikmet'le olan münasebetine bağladı. "*Nâzım Hikmet'le arkadaşlığa başlamış ve bermutat, irade zaafı dolayısıyla, her konuştuğunun tesirinde kaldığı için solcu oluvermişti... Artık Sabahattin her şeyi Marksist bir gözle görmeye başlamıştı... Kendisiyle bundan sonra birkaç defa rastlaştık. Her görüşmemiz uzun münakaşalara yol açtı.*"

Gidersem istikbalimi kaybedecektim, fakat durursam aklımı... Yalnız kaldığım günlerde benim yegâne dostum olan aklımı...
Sabahattin Ali

Sabahattin ve Nihal, her ne kadar öğrenci yıllarında aynı yurtta kalmış, arkadaşlık etmiş olsalar da, dünya görüşleri yüzünden sürekli tartışma hâlindeydiler zaten. *İçimizdeki Şeytan* bu tartışmanın doruk noktasını temsil ediyordu. Devam eden günlerde atışmalar iyice alevlenince, her iki taraftan başka sanatçılar da fikirlerini beyan etmeye başladılar.

26 Nisan 1944'de Nihal Atsız'ı hakaretlerinden dolayı dava eden Sabahattin, birkaç duruşma neticesinde davayı kazandı, ama işler hepten çığrından çıktı. Mahkeme koridorları, meydanlar, üniversiteler öğrenci eylemleriyle, çatışmalarla doluydu.

Bu çatışmalar irili ufaklı şekilde hem sokakta, hem gazetelerde devam ederken, meşhur *Tan Gazetesi* olayları patlak verdi. *Tan*, dünyadaki ve ülkedeki ırkçıları eleştirirken, Amerika aleyhinde de propaganda yapmaktaydı. Yüksek tirajı nedeniyle de en büyük hedeflerden biri hâline geldi. 1945'te Hüseyin Cahit Yalçın *Tanin*'de, Peyami Safa da *Tasvir*'de halkı solculara karşı bir savaş başlatmaya çağıran köşe yazıları yazdılar. Çok geçmeden *Tan*'ın sorumluları Sertellerin Moda'daki evleri başta olmak üzere, pek çok kitabevi, matbaa ve dernek saldırılara maruz kaldı. Sabahattin de *Tan*'a yazdığı yazılardan dolayı memuriyetten bu sıralarda kovuldu.

Tüm bu koşturmaca esnasında, ta 1941 yılında, askerdeyken yazdığı *Kürk Mantolu Madonna*'yı *Hakikat Gazetesi*'nde tefrika şeklinde yayımlamaya başladı. Aksilik ki, attan düşüp sağ kol bileğini çatlattı, ama bölümü gazetenin yeni sayısına yetiştirmek için ağrı sızı içinde yazmaya devam etti. *Kürk Mantolu Madonna* 1943'te kitap olarak yayımlandı. Acaba bundan yetmiş küsur sene sonra bile ülkenin en çok satan kitabı olarak yirmiden fazla dile çevrileceğini ve Penguin Classic içinde yer alacağını tahmin edebilir miydi?

HER GÜNÜM BİR BAŞKA ZEHİR / HAPİSHANELERDE DEMİR / PARMAKLIKLARA SARILDIM

Memuriyetten atıldıktan sonra uzun süre işsiz ve parasız dolandı. Geçindirmek zorunda olduğu bir ailesi, yazmak zorunda olduğu fikirleri, anlatması gereken hikâyeleri vardı. O sıralarda birkaç gazetede köşe yazarlığı yapıyordu. Yakın dostları Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'sa siyasi bir mizah dergisi çıkarmayı düşünüyorlardı, ama gerekli sermayeden yoksunlardı. Sabahattin de işin içine girince meşhur *Markopaşa Dergisi* yayın hayatına merhaba, dedi. Ama mimli yazarları sebebiyse korkan dağıtımcılar, *Markopaşa*'yı dağıtmaktan çekiniyorlardı. Yaşanan tartışmalar da kâr etmeyince, Aziz Nesin'in kafası attı. Eline aldığı iki bin dergiyle sokağa çıktı. "Markopaşa!" diye bağırarak Eminönü'nden, Taksim'e kadar dolaştı ve iki bin dergiyi sattı. Sonra Cağaloğlu'ndan iki bin dergi daha aldı, onları da geze dolaşa sattı. Ellerinde kalan son iki bini de Anadolu'ya gönderdiler.

İkinci sayı on bin, üçüncü on beş bin, dördüncü sayı yirmi beş bin adet basıldı. Her sayıda tirajları giderek artıyordu. Dergiler elden ele dolaşıp karaborsaya düşünce, gazete bayileri dergiyi temin etmek için dağıtımcılara baskı yapmaya başladılar.

Tabii tepkiler de gecikmedi. Dergi yazarlarını vatan haini komünistler, olarak gören çevrenin tahrikiyle önce matbaacılar korkutulmaya çalışıldı, akabinde dergiye yönelik eylemler başladı. Bu eylemlerin birinde Aziz Nesin gözaltına alındı ve on yedi gün boyunca işkenceden geçirildi. Sonunda vazgeçer, diye serbest bırakıldı, ama Aziz Nesin yorgunluktan bitap düşse de kalemini daha da sivriltti. Sabahattin'in de ondan aşağı kalır yanı yoktu. Derginin yedinci sayısında:

Ruhunu ekmek parasına satan her insan gibi yavaş yavaş alışmışlar, birer makine haline gelmişler.
Sabahattin Ali

"Biz diyoruz ki:

Dostlar! Kalemimiz, fikrimiz sterlin kölesi olmasın...

Vicdanımız doların esiri olmasın... Düşmanın çizmeli istilasını tepelemek kolaydır. Fakat bir kere sinsi sinsi dolar ve sterlin emperyalizminin sömürgesi olduk mu, kurtuluş zordur. Hem uşak oluruz, hem de kendimizi efendi sanırız.

Biz diyoruz ki:

-Kara gözlerimize âşık oldukları için bize sterlin ve dolar vermez eloğlu.

Onlar diyor ki:

-Yaaa... Demek ki, vicdanın, fikrin ve kalemin, rublenin kölesi olsun ha...

Ne diyelim, fakat dünyada, köle olmadan da yaşanır a dostlar. Hatta, parti veznesinden alınan Türk lirasının bile uşağı olmadan," diye yazdı.

Markopaşa sivri kalemiyle ancak yirmi iki sayı dayandı yayın hayatına. Sonra kapatıldı. Aynı ekip sırasıyla *Merhumpaşa* ve *Malumpaşa*'yı çıkardılar. Tirajları yetmiş bine kadar yükseliyordu, ama sık sık başları belaya girdiği için "*Toplatılmadığı zamanlar çıkar*" veya "*Yazarları hapishanede olmadığı zamanlar çıkar*" gibi trajikomik ibareler koyuyorlardı kapağa.

Paşa dergileri birbiri ardına kapatılınca, Sabahattin'le Rıfat Ilgaz bu kez *Ali Baba Dergisi*'ni çıkarmaya başladılar. Ancak Sabahattin'in, *Merhumpaşa*'daki bir yazısından dolayı yeniden ve yeniden tutuklanmasına karar verildi. Sabahattin'in cezaevine girip çıkmaktan sıtkı sıyrılmıştı artık. Bu kez gizlenmeye karar verdi. Önce İzmir'de, ardından yakın dostu Nasih Nuri İleri'nin Nişantaşı'ndaki evine gizlendi. *Ali Baba*'yı buradan idare ediyordu. 16 Aralık 1947'de, derginin dördüncü sayısını binbir zorlukla çıkararak Ali Baba'ya da veda etmek zorunda kaldılar. Dağıtım baskıları, buna mukabil baskı maliyetleri boylarını aşıyordu çünkü.

Tarih 19 Aralık'ı gösterdiğinde, Nasih Nuri İleri bir arkadaşıyla evine dönerken takip edildiğini fark etmedi. Sabahattin'in kapıyı açmasıyla da yakalanıp tutuklanması bir oldu. Aynı yıllarda Pertev Naili Boratav, Behice Boran, Niyazi Berkes, Azra Erhat gibi isimler de soruşturmaya uğradılar ve üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırıldılar. Solcu aydınlara, yazarlara ve sanatçılara kapsamlı bir baskı uygulanıyordu.

Saydan Akşit

BİR YERDE DURMAZ GEZERDİN / HAPİSLİK SANA ZOR GELİR

Sabahattin cezaevinden çıkınca iyiden iyiye ruhsal çöküntü yaşamaya başladı. Besbelli yorulmuştu. Bir süre uzak kalmak istedi yazı çevresinden, kafasını toplamalıydı. Cezaevine girmek, özgürlüğünden mahrum kalmak ölümden beterdi artık. Kendisi bir yana, ailesini de zorluk içinde bırakmak ağırına gidiyordu. Yakın bir dostuna konuyu açtı. Bir kamyon alıp işleteceğini, şoförle beraber ülkenin çeşitli yerlerine mal getirip götürmek istediğinden bahsetti. Hem bu sayede memlekette pek çok yeri göreceğini, yazılarına ilham kaynağı bulabileceğini söyledi. Arkadaşları da ailesi gibi şaşkındı şaşkın olmasına, ama Sabahattin kafasına koymuştu bir kere; yollara vuracaktı kendini.

Derken uygun bir kamyon bulundu ve Sabahattin 1948'de malları kasaya doldurup şoförüyle beraber yola çıktı. Ankara, Toroslar, Antep, Urfa... Gitti ha gitti. Yaklaşık yirmi günlük yolculuktan sonra İstanbul'a dönen Sabahattin, artık Türkiye'de barınamacağını kendine itiraf etti. Yetmedi, dostu Asaf Halet Çelebi'yle demlendikleri bir akşam onun da fikrini aldı. Bir süre sonra Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir sergisinde, ünlü ressamı dışarı çağırarak "***Ben artık bu memlekette yaşayamam. Çekip gideceğim. Nereye olduğunu pek bilmem, ama belki bir gün Paris'te ağabeyine uğrarım,***" dedi.

Kafasına koymuştu, gidecekti. Önce kendi gidecek, gerekli düzenlemelerin ardından ailesini de yanına aldıracaktı. Sıvadı kollarını, başladı uğraşmaya. Ancak ne kadar uğraşırsa uğraşsın bir türlü pasaport almasına müsaade etmediler. Ne de olsa sakıncalı bir yazardı ve nerede, ne yapacağı belli olmazdı. Bürokratik işlemleri uzattıkça uzattılar, nihayetinde yurt dışına çıkmasına izin verilmeyeceğini dolaylı olarak belirttiler.

Sabahattin sinirden deliye dönmüştü. Aldığı kararın ne kadar doğru olduğunu bir kez daha anlıyordu artık. Bu ülke ona rahat yüzü göstermeyecekti, hatta başına bir fenalığın gelmesi işten bile değildi.

Ey, bir cılız kalemden dile gelen hakikat.. Sen devleri korkutacak kadar mı korkunçsun?

Sabahattin Ali

Günlerce düşündü. Riskli bir karar aldığının farkındaydı ama yapacak bir şey yoktu. Bütün yollar tıkandıysa, kendi yolunu açması gerekiyordu. Yurt dışına kaçak olarak çıkacaktı. Bunun için de Trakya sınırı oldukça uygun görünüyordu. Önce Bulgaristan'a, oradan da Batı Avrupa'ya kaçacaktı.

GELECEKSEN BİR GÜN DÜŞÜP ARDIMA / KULA DEĞİL YÜREĞİNE SOR BENİ

Vakti zamanında, cezaevinde tanıştığı Berber Hasan'ın bu tip mevzularda tanıdıkları olduğunu hatırlayarak, onun yanına gitti. Berber Hasan'ın bir tanıdığı vardı ama ne kadar güvenilir olduğu muammaydı. Polis ya da başka bir siyasi grup için çalışıp çalışmadığını bilmiyordu. Bu kişinin ismi Ali Ertekin'di.

Sabahattin'in gözü de pek tutmadı aslında Ali Ertekin'i. Bu yüzden küçük de olsa bir önlem almayı düşündü. Sınırı geçtikten sonra, kendisine vereceği kartı Berber Hasan'a ulaştırdığında iki yüz liralık ücretini alacağını söyledi. Bu kartlardan ikisi de yakınlarına ulaşacaktı ve onlar da Sabahattin'in başına bir iş gelmediği anlayacaklardı. Anlaşma böyleydi. Kabul edildi ve kararlaştırılan saatte yola çıkıldı.

Sabahattin, Rasih Nuri İleri vasıtasıyla eşine bir de mektup bıraktı:

"***Sevgili karıcığım, bu mektubu aldığın zaman ben İtalya, Fransa veya Londra'da olacağım. Filiz'in okulu biter bitmez sizi yanıma aldıracağım. Mehmet Ali Aybar ve Mahmut Dikerdem sizinle ilgilenecek. Size İş Bankası'nda şu numaralı hesabımla para gönderiyorum. Rauf Çallılar da size matbaa parasından gönderecek. Sen benim tutumlu karıcığımsındır, idare etmeye çalışırsın. Filiz'i ve seni binlerce defa kucaklar, dudaklarından öperim.***"

Eşi Aliye bu mektubu okuyunca gözyaşlarına boğuldu. Sondaki uyarıya riayet ederek de mektubu yok etti sonra.

Aradan yaklaşık iki hafta geçmişti ama Sabahattin'ten hâlâ ses seda çıkmayınca, başta ailesi olmak üzere, bütün arkadaşları endişelenmeye başladılar. Allah vere de başına

bir iş gelmesin, diye düşünerek sağı solu soruşturmaya başladılar. Rasih Nuri İleri ve Faruk Sayar, Sabahattin'in vakti zamanında yaptığı tarifi hatırlayarak, Berber Hasan'a dahi gittiler, ama Sabahattin'den bir haber yoktu.

Bu bitmek bilmez bekleyiş sürerken, diğer taraftaysa, Saraza Köyü yakınlarında koyunları otlatmak için gezinen Çoban Şükrü, dinlenmek için sırtını bir ağaca yasladı. Köpeklerin sesine kalkıp hemen o yöne seğirttiğinde gördüğü manzara içler acısıydı. Çırılçıplak bir erkek cesedi, çürümeye başlamış halde yüzükoyun yatıyordu...

Çoban Şükrü'nün ihbarı üzerine olay yerine gelen jandarma ekipleri işin aslını astarını soruşturdu, kaçak yolla ülkeden çıkmak isteyenleri, kayıp dosyalarını masaya yatırdı, fakat tatmin edici bir sonuç elde edemedi. Bunun üzerine Sabahattin'in cesedi sessiz sedasız, öylece gömülüverdi.

Olayın üstünden yaklaşık altı ay geçti. Hâlâ Sabahattin'inden haber bekleyen yakınları ölmekten beter hâldeydi. Derken bir haber duyuldu gazetelerde. Tarih 12 Ocak 1949'du. Sabahattin'i öldürdüğünü iddia eden Ali Ertekin, çıkarıldığı mahkemede kurulan senaryoyu ezberden okudu. Onu sınırdan geçirme niyetinde olduğunu, ancak yolda yaptıkları konuşmalarda, kendisinin komünist olduğunu, Rusya'ya gidip oradan topladığı güçlerle Türkiye'yi işgal edeceğini, söylediğini belirtti. Bunun üzerine "milli hislerine" hâkim olamamış ve Sabahattin'i öldürmüştü.

"Benim çocukluğum Yugoslavya'da geçti. Ben düşman bayrağı altında yaşamanın acılarını tatmış bir insanım. O ise memleketime düşmanı getirmeye çalışıyordu. Asabım gittikçe bozuluyordu. Kararımı verdim, onu öldürecektim. Ama nasıl? Sabahattin Ali yorgundu. Meşin ceketinin içine büzülmüştü. 'Ben biraz kestireyim, zamanı gelince beni uyandır,' dedi ve uyuklamaya başladı. Ben onun söylediklerini düşündükçe deli oluyordum. Bu vatan hainini mutlaka öldürmeliydim. Baktım horluyor, derin uykulara daldığını anladım. Usulcacık yerimden kalktım, elime sopamı aldım. Ormana daldığımız zaman karanlıkta düşmemek için birer sopa kesmiştik. İşte o sopaya sarıldım. Arkasına geçtim ve sopayı kafasına indirdim. Öyle vurmuşum ki adam hiç sesini çıkarmadan yere yıkıldı. Belki daha can çekişiyordur, dedim, kafasına birkaç darbe daha indirdim. Kan fışkırdı kafasından, gözleri çarpıldı, ağzı açıldı, kolları yana düştü. Canını almıştım."

Bu ölü toprakların üstünde hiçbir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir.
Sabahattin Ali

Ali Ertekin bu ifadeyle dört yıl hapse mahkûm oldu, iki yılını yatmasının ardından da serbest bırakıldı...

Olaydan kırk sekiz yıl sonra, *Nokta Dergisi*'nden Can San ve Dürin Ababay, Ali Ertekin'le görüşmeye gittiler. Aldıkları cevaplarsa hayli şaşırtıcıydı. *"Hapisten sonra gidip Milli Emniyet'ten iş istedim. Cevap vermediler. Bu işler böyle. Önce okşarlar insanı, sonra da 'Ne yaparsan yap,' derler. Her iş görülünceye kadar,"* diyordu Ali Ertekin ve Sabahattin'in öldürülmesine dair herkesin aklında farklı soru işaretleri uyandırıyordu.

Sabahattin'in yakın dostlarının, arkadaşlarının çeşitli belgeseller için yaptıkları açıklamalarsa, akıllardaki soru işaretlerini hepten arttırıyordu. İddialarına göre; Sabahattin, polisle iş birliği içindeki Ali Ertekin tarafından yurt dışına değil, işkenceye ve ölüme götürülüyordu aslında. Yani tasarlanmış bir cinayetin kurbanı olmuştu. Ali Ertekin'in itirafıyla da kurumlar kendilerini aklamışlardı.

"Bütün kavgamızda kendimiz için hiçbir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Neredeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: 'Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor...'

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hattâ bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer!"

Rıfat Ilgaz'la beraber çıkardıkları *Ali Baba*'nın birinci sayısında işte bunları yazmıştı Sabahattin. Görünen o ki namuslu olmak, haktan, hukuktan, eşitlikten ve adaletten yana olmak bu memlekette hâlâ zor iş vesselam!

Züleyha Hande Akata

KURGUDAN GERÇEĞE: SABAHATTİN ALİ

Kurgu dünyasında yaşadığı toplumu tüm gerçekliğiyle yansıtan Sabahattin Ali, yarattığı karakter kurgusunun da bir parçasıdır aslında. Yazarken bir yandan kendini, kendi hayatından kesitleri kaleme alır. Hüzünlü bir ömre sığan anı tozları yayılmıştır roman satırlarının arasına. Karakter yaratımında kendinden yola çıksa da vardığı noktada okuru özgün karakterler karşılar; Raif Efendi ile Yusuf gibi... Birbirinden farklı gibi görünen bu karakterlerden her biri aslında biraz Sabahattin Ali'dir. Yusuf'u, Raif Efendi'yi okurken puslu bir camın ardından fark etmeden Sabahattin Ali'yi izleriz...

"İnsanlar birbirlerini tanımanın ne kadar güç olduğunu bildikleri için bu zahmetli işe teşebbüs etmektense, körler gibi rastgele dolaşmayı ve ancak çarpıştıkça birbirlerinin mevcudiyetinden haberdar olmayı tercih ediyorlar."

İnsanların birbirlerini tanımak için bile vakit ayıramadıkları bir dünyada, roman karakterlerini tanıma çabası karşılık bulur mu bilinmez... Körler gibi rastgele çarpışarak karşılaşmış olsa bile kimsenin farkına varmadığı hatta ölse bile bir fark yaratmayacağını düşünen *Kürk Mantolu Madonna*'nın Raif Efendi'si okurda derin izler bırakır. Her yazar, eserini oluştururken kendini tekrar tekrar kurgular, her okur da okuduğu metni kendi benliğiyle yeniden şekillendirir. Raif Efendi, her okuyandan bir parça taşıyor olmalı ki bu kadar sevilmiştir.

Bütün dünyada yalnızım... Küçükten beri....
Sabahattin Ali

Edebiyat dünyasının meşhur, günümüz toplumunun ise popüler adamı Raif Efendi; *saf yüzlü, dünyadan biraz uzak bakışları, çocukça ifadeli, garip bir çekingenliği olan, dış dünyaya kapalı, sessiz ve zavallı* sözcükleri ile tanıtılır. Dünyaya bir türlü uyum sağlayamamış bir adamdır ve romanda her fırsatta kalabalıklar içindeki yalnızlığına, silikliğine vurgu yapılır. Çevresi tarafından *horlanan, işyerinde azarlanan ve hımbıl, manasız, sıkıcı bir mahluk, cansız bir makine* olarak görülen biridir. Ancak bu dış izlenime zıt biçimde geniş bir iç dünyası vardır. *Çok alıngan, gayet ince görünüşlü ve dikkatli*dir. Maria Puder'in "Sizde de biraz kadınlık var," dediği Raif Efendi, âdeta toplumsal yargılamaların kıskacında sıkışmıştır. Hissettiği değersizlik duygusu ve sevgisizliğinde kendini bulur okur... Belki de bu duyguları hisseden veya hissettiren Sabahattin Ali'dir, o yüzden okur sözcüklerin anlam dünyasında daha da kaybolur. "Şimdiye kadar kendime bile söylemekten çekindiğim taraflarım, hiç bana haber vermeden, saklandıkları yerden çıkıyor ve ortaya dökülüyorlardı," diyen Raif Efendi, Sabahattin Ali'nin roman sayfalarına yansıyan kendi iç benliğinin sesidir. Raif Efendi, Sabahattin Ali'nin kendine bile söylemekten çekindiği taraflarını yansıtan bir gölgedir.

Raif Efendi ile yolları hiç kesişmemiş olan Yusuf da içinde bulunduğu dünyayla hiç barışamamış, yaşadığı hayata hiç uyum sağlayamamıştır. İçindeki fırtınaları hiçbir zaman tam olarak bilemediğimiz Yusuf, çevresindeki tüm seslere rağmen derin sessizliğini korur. Raif Efendi'nin duygularını yazdığı defteri sayesinde iç dünyasını bilmemize rağmen; Yusuf'un iç sesini dile getiren bir defterin bulunmayışı onu tanımamız için daha sınırlı olanaklar sunar. Yusuf, *sarı benizli, nahif fakat kuvvetli ve dayanıklı bir çocuk*tur. Düşmanlarını kuvveti ve cesareti ile değil, *hiç kaybolmayan sükûneti ve kendisine olan sonsuz emniyeti* ile korkutur. *Mağrur ve dik kafalı oğlanın sessiz, tutuk, münakaşaya alışık olmayan* bir yapısı vardır. Kendisini *yabancı ve ayrı* hisseder, çevresi ile uyumsuzdur. Bu uyumsuzluk, Yusuf'un yaşadığı Edremit'te Sabahattin Ali'nin de yaşadığı iletişimsizliğe benzer. Çocukluk yıllarında Sabahattin Ali'nin Edremit'te Şakir adlı bir çocuğun saldırısına uğraması ve Ali adlı arkadaşının yardımıyla kurtulması, ne tesadüftür ki Yusuf'un çevresindeki adlandırmalar ve yaşadıklarıyla benzerlik gösterir. Okuduğumuz macera Yusuf'un mudur, yoksa Sabahattin Ali'nin yeniden kurgulanmış anıları mıdır?

"Göğsünün içinde, bu asırlık ağacın kabuğu gibi, yarıklar bulunduğunu sandı ve gırtlağına kadar bir ateşin çıktığını hissetti. Aman Yarabbi, ne kadar yalnızdı..."

Yalnızlık, yaşadığı hayata tutunamayan bireyin kalabalıklar içindeki derin sancısı... Yusuf da Raif Efendi de tarif edilemez bir *yalnızlık* duygusu içinde kıvranırlar. Yalnızlık ve

Nilay Adlim

yabancılaşma, aile yaşamında ortaya çıkar ve zamanla bütün hayatlarını kuşatır. Sorunlu ya da ölen ebeveynler tarafından yalnızlık duygusuyla kuşatılan Yusuf ve Raif Efendi, hiçbir zaman içinde bulundukları toplumun bir parçası olamazlar. Bu anlatılar sorunlu bir ailede büyüyen ve babasını kaybeden Sabahattin Ali'nin hayatından yansımalardır. Yusuf'u evlat edinen kaymakamın adı Salâhattin Bey, Sabahattin Ali'nin babasının adı ise Ali Selahattin'dir. Bu adlandırma benzerliği gerçek hayat ve kurgunun kesişim noktalarından birini gösterir.

Huzurlu bir aile ortamından yoksun yetiştiği belirtilen roman kişileri, toplumsal yaşama da uyum sağlayamaz. Kendini toplumun dışına iten ve uyum sağlama noktasında direnç gösteren bu karakterler, ait oldukları sınıfın özellikleriyle örtüşmezler. *Köylü çocuğu* olarak hayata başlayan Yusuf, kaymakam tarafından evlat edinilince yeni sınıfının bir bireyi olamamıştır. Köylüye karşı merhamet duyguları beslemişse de kendini onlardan biri olarak hissetmemiş ve yaşadığı kasabaya da hiçbir zaman uyum sağlayamamıştır. Aidiyet duygusundan yoksun olan Yusuf'un kendini ait hissettiği tek yer doğadır. Raif Efendi ise bulunduğu toplumsal konuma, memuriyet yaşamına uyum sağlayamaz ve hiçbir sınıfın özelliğini taşımaz.

Bir insana, bir insan herhalde yeterdi. Fakat o da olmayınca?

Sabahattin Ali

Raif Efendi de, Yusuf da meslek edinme ve çalışma konularında bocalamış karakterlerdir. Sabahattin Ali gibi Berlin'e giden Raif Efendi, iş öğrenmesi gerektiği halde ilgisizliği yüzünden başarılı olamaz. Dönüşünden sonra ise hayal ettiği gibi ticaret hayatında tutunamaz ve geçimini sağlamak için memurluk yapar. Yaptığı işi benimseyemeyen ve ürettiği ürüne yabancılaşan Raif Efendi âdeta bir makine gibi tercümanlık işini yerine getirir. Kendine uygun bir iş bulamayan Yusuf ise Kaymakam Bey tarafından kendisine bulunan masa başı işi benimseyemez ve gereksiz görür. Aslında kurallarla örülü her türlü düzen Yusuf'a göre gereksizdir. Okuma-yazmayı öğrendikten sonra da okulu bırakmış ve eğitim hayatına karşı da *lakayt* bir tavır takınmıştır. Yusuf içinde bulunduğu toplumun her olgusuna yabancıdır. İnsanın yaşamda bir amacı olduğu düşüncesi, her iki roman karakteri tarafından da ısrarla vurgulanır. Fernando Pessoa *Huzursuzluğun Kitabı*'nda; "Olduğum şeyle olmadığım şey arasında, hayal ettiğim şeyle hayatın beni yaptığı şey arasında bir boşluğum," der. Bu boşluk, Sabahattin Ali'nin romanlarında Yusuf ve Raif Efendi olarak karşımıza çıkar. Varoluş amacını bulamamış karakterler âdeta hayatın içine fırlatılıp atılmış gibidir.

Topluma ve kendi emeğine yabancılaşan birey için yalnızlık, vazgeçilmez bir duyguya dönüşmüştür. İçinde bulundukları toplumun sessiz bireyleri olan Yusuf ve Raif Efendi, anlatma ve anlaşılma mücadelesinden vazgeçmişlerdir. Sabahattin Ali, Yusuf'un sessizliğini, "Kendi dili ile bu insanların dili arasında herhalde pek büyük farklar olacaktı, onlar Yusuf'un

sözlerinden bir şey anlamayacaklar ve o, anlattığı ile kalacaktı," ifadeleriyle açıklar. Belki Sabahattin Ali de, Kuyucaklı Yusuf da, Raif Efendi de anlaşılmadıklarını düşündükleri için sessizleşmişlerdir.

"Zaten küçüklüğümden beri saadeti israf etmekten korkar, bir kısmını ilerisi için saklamak isterdim... Bu hal gerçi birçok fırsatları kaçırmama sebep olurdu, fakat fazlasını isteyerek talihimi ürkütmekten her zaman çekinirdim."

Mutluluk, zor bulunan ama çabuk kaybedilen bir duygudur. Bu duyguya alışık olmayan Raif Efendi, mutluluğunu doyasıya yaşamaktan çekinir. Hayatı boyunca sevilmemiş bir adam için seviliyor olma ihtimali bile bir mutluluk kaynağıdır ve Raif Efendi'ye göre bu duygu zamana yayılarak yaşanmalıdır. Raif Efendi'nin hissettiği değersizlik duygusu o kadar yoğundur ki sevildiğine bile inanamaz. Yusuf da kimseyi sevmediğini ve kimse tarafından sevilmediğini düşünür. İki roman kişisi de hayatlarının tüm bedbinliği ve yalnızlığı içinde sevilme duygusunu karşı cinsten gördükleri ilgiyle hissederler. Yusuf'un Muazzez'e olan tutkusu ve Raif Efendi'nin Maria Puder'e olan aşkı hayatlarındaki tek güzel duygu olarak dile getirilir. Her ikisi de hayatının aşkını bulduğuna ve onsuz bir yaşam sürdüremeyeceğine inanır. Her iki âşığın sevdiği kadına yaklaşımı benzerlik gösterir. Maria Puder'in Sabahattin Ali'nin hayatındaki gerçek birinin karakterize edilmiş hâli olduğu iddiası bu yoğun duyguların kaynağının aslında yazarın kendisi olduğunu gösterir. Yusuf'un Muazzez'i ve Raif'in Maria'sı, Sabahattin Ali'nin karşı cinse duyduğu hislerin somutlaşmış göstergeleridir. Talihsiz sonlarla biten bu aşk hikâyeleri, okurda hep bir yarım kalmışlık, tamamlanmamışlık hissi bırakır. Nitekim Raif, hayatının aşkını kaybettikten sonra âdeta inzivaya çekilir ve sadece yaşamsal sorumluluklarını yerine getirir. Yusuf ise yoluna devam eder ancak sonrasında ne olduğunu bilmeyiz.

Ama niçin beni kabahatli zannettiler? Kendilerine asla vaat etmediğim, sadece kafalarında yaşattıkları bir şeyi vermedim diye mi? Bu haksızlık değil mi?
Sabahattin Ali

"Hayatta hiçbir zaman kafamızdaki kadar harikulade şeyler olmayacağını henüz idrak etmemiştim."

Ölüm, Sabahattin Ali için bir başlangıç, olayları tetikleyen bir sebep ve sonuç olarak karşımıza çıkar. Yusuf'un macerası ölümle başlar ve ölümle sona erer. Hayatla barışamamış Yusuf için ölüm olağan bir olgudur. Muazzez öldüğünde onu gömer ve tüm sessizliğiyle yoluna devam eder. Raif Efendi'nin hayatı ise ölümlerle şekillenir. Babasının ölüm haberiyle ayrıldığı Maria Puder'in ölüm haberini bile alamaz, öldüğünü yıllar sonra öğrenir. Yusuf kadar ölümle barışık olmayan Raif Efendi'nin intihar düşüncesi, Sabahattin Ali'nin çocukluğundaki (blöf olarak nitelendirdiği) intihar girişimine bir gönderme, bir yansıma olarak değerlendirilebilir. Hayatla barışamamış bir yazarın çıkış yolu olarak gördüğü bu çözüm, Raif Efendi karakterinde hem başkalarını cezalandırma hem de içinde bulunduğu duruma çare olarak yer alır. Yusuf ise yaşanan felaketler karşısında intiharı düşünmez. Ölüm, Yusuf'un hayatının hep içindedir ve sürekli çevresinde dolaşır ancak Yusuf'u hep bir şekilde ıskalar. Belki Yusuf'un sessizliğinin içinde gizlidir ve roman satırlarına hiç yansıyamamıştır. Belki de Yusuf'un sessizliğine gizlenen ölüm olgusu, Sabahattin Ali'yi talihsizce bulan ölümün gizemidir.

"Dünyanın en basit, en zavallı, hatta en ahmak adamı bile, insanı hayretten hayrete düşürecek ne müthiş ve karışık bir ruha maliktir. Niçin bunu anlamaktan bu kadar kaçıyor ve insan dedikleri mahluku anlaşılması ve hakkında hüküm verilmesi en kolay şeylerden biri zannediyoruz?"

Yusuf ve Raif Efendi gerçeğin yeniden yeniden kurgulanması ile ortaya çıkan karakterlerdir. Kurgunun gerçekle kesiştiği her noktada Sabahattin Ali'den bir şeyler bulunabilir. Adlandırmalar, yaşanılan şehirler, dolaşılan sokaklar, alışkanlıklar vb. birçok ayrıntıda Sabahattin Ali'nin hayatından kesitler görmek mümkündür. Sabahattin Ali, bildiği sokaklarda Raif Efendi'yi, Yusuf'u yeni anlatılarla tekrar tekrar dolaştırır. Hayatından kesitleri onların yaşamında kurgulayarak yeniden yaşatır. Benzer kişileri, aynı adlandırmaları kullanır roman kurgusu içinde. Sabahattin Ali, yaşadığı gerçekliği kendi sözcükleriyle yeniden kurgularken, kurgu ve gerçeklik iç içe geçer. Raif Efendi ya da Yusuf, Sabahattin Ali midir bilinmez ama yarattığı tüm karakterlerde biraz Sabahattin Ali'yi bulmak mümkündür... Gerçeğin mi yeniden kurgulandığını yoksa kurgunun mu gerçek olduğunu bilmek hiçbir zaman mümkün olmayacaktır.

Ömer Nayır

ÜÇ KADIN VE ÜÇ ROMAN

Bende hiç tükenmez bir hayat vardı
Kırlara yayılan ilkbahar gibi
Kalbim her dakika hızla çarpardı
Göğsümün içinde ateş var gibi

Tükenmez bir hayatın varlığını içinde barındıran Sabahattin Ali, nisanın henüz başında, bahara erişemeyen bir çiçek gibi koparıldı hayattan. Onlarca şiir, birçok öykü ve üç roman sığdırdı kırk bir yıllık ömrüne. Hâlâ okuma listelerinin en başında yer bulması memnuniyet verici. Gerek konuları, gerek insan ruhunu işleme biçimiyle daha çok zaman okunacaktır. Kişileri hayatın içinde var olanlardır. Yusuflar, Ömerler, Raif Efendiler, Marialar, Muazzezler, Bedriler ve hatta Şakirler...

Sabahattin Ali'nin, 1937 yılında yayımlanan ilk romanı *Kuyucaklı Yusuf*'ta, Muazzez en önemli kadın karakter olsa da Şahinde'nin romandaki işlevi Muazzez'den daha çoktur. Sabahattin Ali, Muazzez'i dar bir çerçevede çizerken Şahinde daha karmaşık ve işlevselidir. Yazar, romanın hemen ilk sayfalarında Şahinde için "Anası onu gezmeye götürürken bir saat saçlarını düzeltmeye uğraştığı halde, ne anasının, ne babasının aklına bu kafanın içi ile de bir parça meşgul olmak düşüncesi gelmemişti" derken yer yer kanıksanmış olan bu durumu eleştirir. Gaye, bu kızları parlatıp, süsletip yağlı bir müşteriye okutmak değil midir sorusunu sorarak, ironik bir bakışla bu kanıksamaya karşı çıkar.

Muazzez'in romandaki işlevi, Şahinde'ye göre daha az olsa bile, romanın başkişisi olan Yusuf'un hayatına etkisi bakımından çok önemli bir role sahiptir. Roman, belli bir kısımdan sonra tamamen Muazzez etrafında şekillenir. Sabahattin Ali, Muazzez'i âdeta silik bir karakter olarak çizmiştir ama Muazzez bütün bu silikliğine rağmen romanın akışına etki eder. Bir gölge gibidir romanda, yokluğuyla var olur.

Muazzez'in varlığı Yusuf için büyük, boşlukları dolduracak mahiyette bir şey değildi, fakat onun yokluğu müthişti.

Sabahattin Ali

Kuyucaklı Yusuf'taki bir diğer husus ise, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışı üzerine Sabahattin Ali'nin vurguladıklarıdır. Bütün bu savaşın gerçek yüzünü görenlerin yalnız kadınlar olduğunu ve savaşın bütün acısını da yine anne, kardeş, eş olarak kadınların çekeceğini söyler. Savaşa giden erkeklerin âdeta gözlerinin bağlı olduğunu ve bunu gören kadınların onlara çocuklara duydukları gibi bir merhamet duyduklarını yazar.

Romanın başlarında nasıl ki Şahinde'nin etkisi fazlaysa, sonlara doğru da Muazzez'in etkisi artar. Romanda uzun bir süre Muazzez'in hiçbir ruhsal durumuna değinilmezken sonlara doğru iyiden iyiye bu durum tahlil edilir. Yusuf bu zamanlarda silikleşir, Muazzez gölgelerin ardından çıkagelir. Yusuf'a, varlığının Muazzez'in varlığına muhtaç olduğunu söylettirir.

Sabahattin Ali'nin ikinci romanı olan *İçimizdeki Şeytan*'da kadın karakter daha belirgin ve ön plandadır. Buradaki kadın; okula giden, düşünen, hayal eden, çevresiyle alakasını kesip yalnız olmayı seçen ve sanatçı bir kadındır. Roman her ne kadar Ömer etrafında dönüyormuş gibi görünse de aslında anlatılan Macide'nin hikâyesidir. Bir genç kızın Anadolu'nun bir yerinde okumaya çalışması ve müziğe olan yeteneğinin vurgulanması o dönem için kayda değerdir. *Kuyucaklı Yusuf*'takinin tam aksine yazar, bu romanda kadın karakterin bütün hususiyetlerini verir. Macide'yi; yaşayan, gören, duyan, duygularının ve düşüncelerinin peşinde olan, kendine ait becerilere ve hayatı görme yetisine sahip, ruhundaki derin noktalara inmeye çalışan bir şahsiyet olarak çizer. Macide, Maria Puder ile Muazzez arasındadır. Ne Muazzez'in boyun eğişlerini ve çevresi tarafından sürüklenişini ne de Maria Puder'in hareketlerindeki mutlak serbestliği yaşar. Buradaki kadın kendisinin farkında olan, ne isteyip istemediğini bilen, kendi değişimini gözlemleyen bir kadındır.

Macide'nin, kendisi kadar çevresindekilerin de farkındalığına varan bir kadın olduğuna değinilir. Bir pastanede gördüğü kızlı erkekli kümelenmeden yola çıkarak, süslü ve bayağı davranışlardan rahatsız olup daha önce yaşadığı yerler arasında kıyaslama yapar. Balıkesir'deki insanları bayağı zannederken Şehzadebaşı'ndaki akrabalarının ve onların komşularının daha bayağı olduğunu fark eder. Sonra Beyoğlu'ndaki insanların da Şehzadebaşı'ndaki insanlardan daha bayağı olduğuna kanaat getirir ve bu yerden de uzaklaşmak ister.

Timuçin Keleş

Ömer, bu kızın kendine olan güveninden etkilenir ve onun karşısında hokkabazlık yapılamayacağını anlar. Macide ise, ilk defa Ömer tarafından ciddiye alındığını itiraf ederek onu hayatı boyunca hiç kimsenin dinlemediğini ve ciddiye almadığını söyler. Bir insan tarafından sevilmenin ne müthiş bir şey olduğunu söyleyen Macide, Ömer kendisine aşk itirafında bulunurken onun dudaklarının güzelliğinden bahsederek içindeki isteği açığa vurmaktan çekinmez. Ömer'le gittiği akşam, onunla aynı yatakta yatacağını bilir ve Ömer'i sarmak, onu öpmek ister. Başta bu düşüncelerinden utanır ama sonra bir kadın olarak neden bunlardan utanması gerektiğini sorgular ve bu utancın manasızlığına değinir. Kitabın yazıldığı dönemi (1940) göz önüne aldığımızda bu cesurca bir yaklaşımdır. Bir kadının isteklerini, düşüncelerini sıralamaktan duyduğu utancın gereksiz olduğunu söyleyerek yarattığı karakter üzerinden önemli bir mesaj verir Sabahattin Ali. Macide'nin, kendisini teyzesine veya kocasına ezdirmediğini görürüz. Hiçbir şekilde buna izin vermez. Roman, her ne kadar Ömer etrafında cereyan eden olaylardan oluşur gibi görünse de aslında bir genç kızın yaşadıklarını da anlatır. Ömer'in duygu ve düşüncelerine sabit bir odaktan bakarken Macide'nin hislerinin ve düşüncelerinin farklı noktalarına şahit oluruz.

Sabahattin Ali'nin son ve en çok okunan romanı *Kürk Mantolu Madonna*'ya gelirsek... Bu romanın bir kadından bahsedeceğini hemen romanın adından anlıyoruz. Üç romandaki kadın karakterlerin gelişim göstererek Maria Puder'in şahsında birleştiğini söyleyebiliriz. Maria'yı diğer iki romanın karakterlerinden ayıran özelliği yabancı olmasıdır. Bunun pek öneminin olmadığını kanıtlamak istercesine, insanın hangi coğrafyaya, millete ve dine mensup olursa olsun, belli bir biçimde ortak duygu ve düşüncelere sahip olduğunu ve bunlara bağlı mekanizmalarının işleyişinin de benzer olduğunu vurgular.

Maria ressamdır ama alelade bir ressam değil, tanınan ve eserleriyle ön planda olan bir ressam. Bütün kadınlık duyumsamalarının vücut bulduğu ve hatta romanın başkişisi Raif Efendi'nin hayatını değiştiren ve onun varlığına bir anlam katan kadın... Yalnız olan ve bu yalnızlığın kalabalık ve çirkin insan yüzlerinden, aşağılayan erkek bakışlarından daha yüce olduğuna inanan bir kadın. Kendini hiçbir erkeğin tahakkümü altına almayarak sanatçılığıyla yaşama tutunmaya çalışan bir kadın. Arzularını ve hislerini söylemekten çekinmeyen, bunu yaparken doğallığından hiçbir şey kaybetmeyen soluk yüzlü kadın...

Geçen günleri bir daha geri getirmek mümkün değildi ve sadece hatıralar, iki insanı birbirine bağlayacak kadar kuvvetli değildi.

Sabahattin Ali

Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*'da bambaşka bir kadın karakter çizer. Bu kadın daha önce yazdıklarından alışık olduğumuz kadınlardan farklıdır. Kendine güvenmenin sınırlarında ve kendini bilmenin hudutsuzluğunda hislerinin rüzgârıyla savrulan ve karanlıkta bir şeyler bulmaya çalışırken aslında aradığının kendisi olduğunun farkında olan bir kadın görürüz. Hiçbir erkeğin yönlendirmesinin ve arzularının esiri olmayan, hatta erkeklerin bayağılıklarını ve yılışıklıklarını görerek onlarla dalga geçen bir kadındır Maria. Yaptığı her şeyi kendi zihninin ve yüreğinin süzgecinden geçirerek yapar. Bütün hareketlerinde doğaldır.

Maria'nın kendi varlığını bulmaya çalıştığını ve kendini hayatta bir yerde konumlandırmak istediğini söyleyebiliriz. Muhakkak ki Sabahattin Ali, bütün bunları yazarken varoluşçuluk akımından etkilenmiştir. Maria'nın çevresinden bu kadar soyutlanması, sanatına yönelmesi ve kendi portresini yaparak kendini bulmaya çalışma çabasını, yazar çok net bir şekilde bize aktarır.

Maria hareketlerinde serbesttir ve duygularının da farkındadır. Raif Efendi'yi ilk zamanlar sevmediğini söylerken daha sonra *deliler gibi değil gayet aklı başında olarak seviyorum* demesiyle, onun kendi değişimini tıpkı Macide gibi gözlemlediğini görürüz.

Bu üç romanın kadın karakterlerinin isimlerinin M harfiyle başlaması herhâlde tesadüf değildir diye düşünüyorum. Bir kasaba kızı olan Muazzez'den başlayarak ve daha sonra kasaba-şehirli karışımı olan Macide'ye ve en sonunda hem yabancı hem de şehirli olan Maria'ya kadar uzanan bu üç roman, Sabahattin Ali'nin kadın karakterleri nasıl çizdiğini bize gösterir. Eğitimsiz bir kasaba kızı olan Muazzez'in silik görüntüleri, okuyan ve perdelerin ardından çıkan Macide ve perdenin arkasına hiç geçmemiş Maria Puder; bu üç kadın birbirinin devamı gibidir. Aynı zamanda bu üç kadının gelişimi, Sabahattin Ali'nin romancılığının da gelişimidir.

"*Muhakkak ki dünyanın en lüzumsuz adamıydım. Hayat beni kaybetmekle hiçbir şey ziyan etmeyecekti.*"

Hayat çok şey kaybetti.

Alper Saldıran

DOSTUM SABAHATTİN

"Seninle şöyle bir oturup konuşamadık!"

Kürk Mantolu Madonna, Sabahattin Ali

Sene 2003, büyük buhranlarımdan sonra her şeyi bırakıp tiyatroya yöneldiğim sene tanıştık...

Nedense içimden geldi, ilk oyunuma ilkokul öğretmenimi davet ettim. Çok heyecanlıydım; aylarca prova yaptığımız oyun seyirci ile buluşacaktı... Oynadık bitti. Çıkışta, ilkokul öğretmenim elinde bir hediye paketiyle bekliyordu beni, suratında kocaman gururlu bir gülümseme... Bense yüzümde kalan tam temizleyemediğim makyajla ona gülümsedim. Uzun yıllardır görüşmemiştik. Elindeki hediyeyi uzattı, açtım içinden sen çıktın. *Kuyucaklı Yusuf* adıyla... Hemen ertesi gün bir oturuşta okudum. Okurken yaşadığım duygular tarifsiz, bir rüzgârın yolda yürürken hafiften saçlarına dokunması gibi şefkatliydi. Çok etkilendim. Artık tanışmıştık. Fakat hakkında bilgim yoktu. Araştırma ihtiyacı duydum. Araştırdıkça duygulandım. Hikâyen bittiğinde ise çok kızgın ve şaşkın bir biçimde kalakaldım.

Aradan 15 yıl geçti. Sabah yeni uyanmış, afyonumu patlatmaya çalışırken telefonum çaldı. Arayan Nisan'dı. Normalde açmam yeni uyandığımda telefonları. Nedense açtım. "*Kürk Mantolu Madonna* tiyatro sahnesine uyarlandı. Genç Raif için sizinle görüşmek isteriz. Uyarlayan Engin Alkan, oyuncular Tuba Ünsal, Menderes Samancılar, Sercan Badur. Müzik Sezen Aksu, kostüm Beymen." "Tamam," dedim. Çok heyecanlanmıştım. Sakin kalmaya çalışarak, "Müsaadenizle bir okuyayım, metni yollayın lütfen," dedim. Sanki buz gibi bir duş almış gibi oldum. Bir anda uyku mahmurluğum geçti ve hiç vakit kaybetmeden okumaya başladım. Okudukça içimdeki coşku büyüdü.

Bugünden bir veya iki hafta önce bir edebiyatçı dostum beni aramıştı. Yıllar sonra tekrar *Kürk Mantolu Madonna*'yı okumuş ve filmi yapıldığında Raif'in gençliğini bana çok yakıştırdığından söz etmişti. Bu yorum hoşuma gitmişti. Okumam bittiğinde hemen onu aradım. Bir mucize olmuş edasıyla ona durumu anlattım. Telefonda gülüştük 'hayat işte böyle' dedik ve kapattık. O sırada oynadığım bir filmin, devam filminin çekimleri başlamak üzereydi. Hafiften canım sıkıldı. Film şehir dışındaydı, provalarsa İstanbul'da... Sıkıntılı bir durumdu bu. Oyunda olmalıydım, filmle ise sözleşmem vardı ki, olmasa da söz verilmişti.

Hemen aynı gün Nisan'ı aradım ve projede olmak istediğimi bildirdim. Nasıl olacaksa olsun bu işin olmasını çok istiyordum.

İki gün sonra Engin, Nisan ve ben Bebek'te buluştuk. Detayları konuştuk, ben filmden bahsettim, yüzleri düştü. İki ay prova yapma zamanı vardı. Sonra araya menajerler girdi bir şekilde çözüldü. Ve çok geçmeden bütün ekip toplandık. Yaklaşık 10 günlük bir zamanda masa başı çalışmaları yapacaktık. İşte bu 10 günde seni epeyce tanıdım dostum. Yaşadığın dönemin ilerisindeki düşüncelerin, adaletli ve çocuk saflığıyla ışıldayan ruhun, muhteşem gözlemlerin ve yıllar sonra seni inceleyen ben. Her gün, seni tanıdıkça ruhumdan ziftler çıktı sanki. Senin inceliğin, zarafetin beni de inceltti.

Her provada sanki yanımızdaydın. Sanki seyirci koltuklarının en arka köşesinden, hiçbir şey söylemeden bizi izledin. Bunu hep hissettim. Hatta her oyunda hâlâ hissetmekteyim.

Bu süreçte yazdığın her şeyi okudum; bazılarını ilk kez, bazılarını tekrardan. Hiçbir şey yapmadan, sadece satırların arkasından. Elinde zımpara ile çıktın hafif hafif ruhumuzu zımparaladın. Daha da insan olmamızı sağladın.

Seni gün geçtikçe daha iyi tanıdım, hissettim. Sanki bir uzay boşluğunda herhangi bir gezegende muhabbet ettik. Kadehlerimizi tokuşturduk. Kızdığın anlarda bile koruduğun masumiyetinin şerefine içtik. İlk oyundan, son oynadığım oyuna kadar bunları yaşadık.

Bir Ankara gezisinde kızın Filiz Ali ile tanışma şansım oldu. Kendisi senin gölgende kalmadan, senin gibi güçlü kişiliğiyle kendi kaderini çizmiş çok güçlü bir kadın. Ben dayanamadım, seninle yaşadıklarımı anlattım. Şu an Ankara'nın bir yerinde karşılıklı otursak seninle nasıl muhabbet ederdik, bunu anlattım. Bir sessizlik oldu. Masada başkaları da vardı fakat herkes kendi hâlindeydi. Ben torunun ve kızınla sohbet ederken bizi kimse duymuyordu. Konu dağıldı masadaki diğer insanlar başka şeyler söyledi. Ben de "Filiz Hanım'ı ve İdil Hanım'ı üzdüm mü acaba?" diye düşünerek sustum. 10 dakika kadar geçti, Filiz Hanım bana döndü ve dedi ki "Evet, babam sizin söylediğiniz gibi bir adamdı." O an çok mutlu oldum. Bu öyle kelimelere dökülecek cinsten değildi. Mutluluktu ama içinde biraz hüzün biraz kızgınlık ve tanımlayamadığım bir çok duygu barındırıyordu...

O günden sonra daha da iyi anladım. Senin kemiklerini saklasalar bile ruhunu asla saklayamayacaklar dostum. Her oyun sanki ruhun ruhumla karışıyor ve seyircilerle buluşuyoruz. Oyun sonu en büyük alkış sana geliyor. Sahnenin en arka koltuklarından birinden hepimize gülümsüyorsun.

Sen benim hayatımda tam yaşanamamış bir anı, gözümde asılı kalmış bir türlü düşemeyen bir damla gözyaşısın dostum...

Cansu Akın

Kendi ruhunun pisliğini bu kadar yakından gören bir adam başkalarının temiz olacağına inanabilir mi?

Sabahattin Ali

Sercan Tunalı

Ama ruhumuz böyle gökyüzlerinde uçup dururken birdenbire yere inip insan küçüklüğü ile karşılaşmak ne tuhaf oluyor.

Sabahattin Ali

Soner Sert

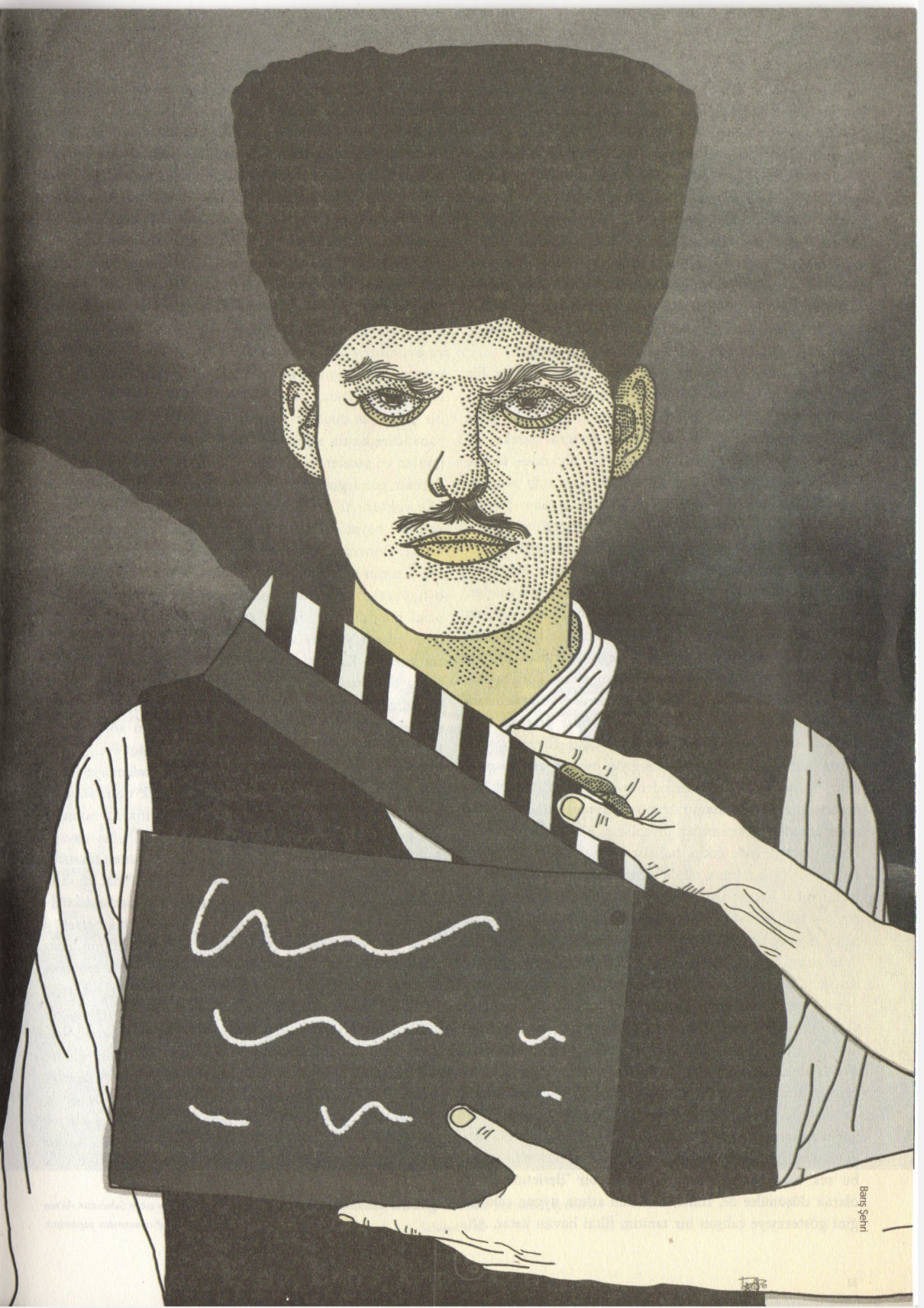
KUYUCAKLI YUSUF FİLMİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Sabahattin Ali'nin kaleme aldığı *Kuyucaklı Yusuf*'un ilk basımı 1937 yılında Yeni Kitapçı Yayınevi'nden yapılır. Ali, bu romanında, ebeveynleri eşkıyalar tarafından katledilen sahipsiz Yusuf'un, vakayı soruşturan kaymakam tarafından sahiplenilmesi ve bu bürokratın kızıyla olan vukuatlı aşk ilişkisini anlatır. 1903 yılında başlayan hikâye, Birinci Dünya Savaşı dönemine kadar uzanır. Güçlü bir dönem panoraması da sunan roman, kaymakamın Edremit'e tayini sonrası, o kasabada gelişen hadiseleri çarpıcı kurgusu ve yalın anlatımı ile gözler önüne serer. İlerleyen yıllarda muadillerini çıkaran taşra kişilikleri, ilk olarak Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* isimli romanında yaratılır. Eşraf ve bürokrasi arasındaki çıkar ilişkileri, ahlak ve namus tanımlamaları ve kadının ikincil bir yaratıkmış gibi görülmesi, aradan yüz yıl geçmesine karşın, bugünün taşrasını da aslına uygun olarak yansıtır. Adaletsizliğin odağında olduğu metinde Ali, sınıf eşitsizliklerini, adli kurumların işleyişlerini, kolluk kuvvetlerinin iktidar mefhumuna karşı yaklaşımını, şaşaa ve yozlaşma kültürünü ya da kültürsüzlüğünü irdelerken, insanın özüne, yüreğinde "iyi" olarak kalan yerlere ulaşmaya çabalar. Nesnel iyi ve nesnel kötü ayrımlarının net olarak çizildiği romanda Ali, inandığı dünyayı kültürel ve finansal olarak değerlendirmeye çalışırken, Türkçe edebiyatın da ilk tarihi romanlarından birini kaleme alır.

Kuyucaklı Yusuf, 1985 yılında yönetmen Feyzi Tuna tarafından sinemaya uyarlanır. Daha çok çektiği B filmlerle tanınan fakat *Ezo Gelin* gibi güçlü yapımlarla da seyirci karşısına çıkan Tuna, televizyonun piyasaya sürülmesi ile birlikte *Süper Baba* ve *Baba Evi* gibi parlak dizilerin yönetmenliğini yapmasıyla bilinir. Ahmet Mekin ve Talat Bulut gibi isimlerin başrolünü paylaştığı *Kuyucaklı Yusuf*, metnin orijinaline sadık kalarak çekilir. Filmin yönetmeni Feyzi Tuna, senaryoyu da kaleme almıştır. Daha doğrusu, Sabahattin Ali'nin ilmek ilmek ördüğü romandaki bölümlerin, bazılarını çıkarıp kalanları birebir çekmeye çalışmıştır. Film ve roman arasındaki karşılaştırmaya geçmeden önce bir edebi eserin film yapılması meselesine ayrıca değinmek gerekir.

İlk olarak şu noktadan başlamak gerekir: İçinde bir hikâye barındıran her yazının filmi yapılabilir. Fakat bağlayıcı olan nokta, o hikâyeye sadık kalıp kalınmayacağıdır. Eğer kalınmayacaksa ve serbest bir uyarlama yapılacaksa iş değişir. Örneğin, Metin Kaçan'ın kaleme aldığı *Ağır Roman*, yönetmen Mustafa Altıoklar'la birlikte Kaçan'ın da dâhil olduğu iki kişilik bir grup tarafından –filme çekilmeden önce– tekrar kaleme alınır. Kitapta yer almayan fakat senaryoya dâhil edilen pek çok yeni olay eklenir. Ancak eserin ismi yine aynı kalır. Keza, Hasan Ali Toptaş'ın kaleme aldığı, Ümit Ünal'ın senaryosunu yazdığı *Gölgesizler* filmi için de aynı durum söz konusudur. Ünal, filmin yarıştığı İstanbul Uluslararası Film Festivali'nde gösterim öncesi seyirciye şu uyarıyı yapmıştı: Romandan yüz farklı film yapılabileceğini, *Gölgesizler*'in onda uyandırdığı hislerden yola çıkarak, kendi *Gölgesizler*'ini yaptığını vurgulamıştı. Konuyla ilgili en radikal çıkışı ise dünyaca ünlü yönetmen Alfred Hitchcock yapmıştır. Bilindiği gibi *Vertigo, Kuşlar, Arka Pencere* ve *Psycho* gibi kalburüstü filmlerin yönetmeni Hitchcock'un çoğu filminin senaryosu bir romandan uyarlamadır. Ancak duayen yönetmen, çoğu sinemacının aksine, kötü romanlardan iyi filmler çıkabileceğini söyler. Zira ona göre, iyi roman zaten iyidir ve söyleyeceği sözü çoktan söylemiştir. Hikâyesinde bir film olma ihtimali barından fakat başarılı olamamış bir roman ancak film olabilir, diye düşünür ve öyle yapar. Teoride haklı mıdır, bilinmez ama pratikte kesinlikle haklı olduğu aşikâr.

Tekrar *Kuyucaklı Yusuf*'a dönersek, Ali'nin kaleme aldığı metnin en güçlü yanının sinematografisi olduğunu söyleyebiliriz. Ali, bir senarist gibi güçlü bir hikâye yapısı kurmuş, bir yönetmen gibi kimin ve neyin nereden görüleceğini yazmış, bir görüntü yönetmeni gibi ışık ve kadraj hususunda altı çizili sahneler oluşturmuş, bir sanat yönetmeni gibi o sahnedeki dekor ve aksesuarların sıralamasını yapmıştır. "Kapıdan girince sağ tarafta bir yük, onun biraz ötesinde yüksek bir konsol vardı. Konsolun üzerinde bir cam fanusun altına konulmuş eski usul bir saat, kırmızı gaz bezleriyle örtülü, abajurlu iki petrol lambası, sarı yaldız çerçeveli büyükçe bir ayna ve aynanın üst tarafında duvarda, kılıflarıyla asılmış bir çift çakmaklı tabanca duruyordu." cümleleri, tiyatro tekstlerinde sıkça görülen bir dekor listesini andırır. Ali, metni öylesine kaleme almıştır ki, yeni bir dekor listesi yapmaya gerek yoktur. Keza aynı durum, senaryo metni için de söz konusudur. Ali, diyalogların hemen öncesinde ufak bir paragrafta karakterlerin eylemlerini sıralar, akabinde sözleri dizer. "Kaymakam ıslak kalpağını biraz geriye attı, çocuğa doğru yürüdü, bu esnada doktor da yorganın kenarını kaldırarak ölüleri muayeneye başlamıştı." cümlesi, senariste ya da yönetmene çok iş bırakmaz. Eğer metne uygun bir film çekilecekse, bu cümle, filmin yaratıcılarına gerekli olan bilgiyi verir. Keza ışık ve görüntü yönetimi hususunda da bir örnekle durumu açıklayabiliriz. Bir fotoğrafta his yaratan, alıcısında duygusal bir karşılık uyandırılmasını sağlayan temel mesele, o fotoğrafın estetiğidir. Fotoğraf estetiğini oluşturan ögelerden biri de objenin kadrajdaki kurulumu ve güzelliği olsa da, belirleyici olan etki ışıkla ortaya çıkar. Ali, eserinde bu noktayı da es geçmez. "Adamakıllı alçalmış olan güneş ağaçların tepelerini kıpkırmızı aydınlattıktan sonra yolun bir kenarına vuruyor, fakat yavaş yavaş oradan da çekilerek ağaçların gövdelerinde yukarıya doğru yükseliyordu." Ali'nin, okuyunca her-

Barış Şehri

kesin gözünde üç aşağı beş yukarı aynı görüntünün canlanmasına neden olan bu cümlesi, görüntü yönetmeninin bariz bir ışıklandırma şemasını çıkarmasını andırır. Romanın, bir diğer hikmeti ise, metnin sinematografi yüklü olmasıdır. Bilindiği gibi Ali'nin diğer metinlerinde de olduğu gibi, bu eserde de diyaloglar ziyadesiyle güçlüdür. Fakat Ali, eserin asıl yükünü diyaloglara değil, olay örgüsüne yükler. Kurgu, Ali'nin diğer romanlarına nazaran daha güçlüdür. Psikolojik tahliller görünür hâldedir, zaruridir fakat hikâyenin yapısını hadiseler diri tutar. Romandaki diyalogları, Ali'nin betimlemeleri ve tahlilleriyle birlikte düşünüp diyalogları elimizle kapattığımızda bile, hikâye anlaşılır. Ali'nin fotoğraflarını "çektiği" anlar, peş peşe zihnimizde canlanır.

Bir sanat eserini anlaşılır kılan, alıcısında bir his barındırmasını sağlayan asıl etken ise atmosferdir. Bu mefhum, bütün disiplinlerin özünü oluşturur. Bir sergi salonuna girdiğimizde, gerek resim veya fotoğraf gerekse de heykel, dekora ışığı –hissine uygun bir biçimde– alacak şekilde yerleştirilir. Eğer lazım değilse, gün ışığı alan bir pencerenin yanına bir sanat eseri konulmaz. Sanatçı, eserinin ışığını, fonunda görülen duvarın rengini belirlemek ister ve eğer eserinin yapısına uygun değilse, çoğu zaman sergilenmesini istemez. Zira belirleyici olan atmosferdir. Aynı durum konser salonları için de söz konusudur. Spot ışık yalnızca sanatçıya vurur veyahut sahnede olanları temel aydınlatma sayesinde görür ve algılarız. Hiçbir konserde ışık seyircileri aydınlatıp sahneyi karartmaz. Burada da bağlayıcı olan etken, lazım olan atmosferin kurulmasını sağlamaktır. Sinemada ise senaryo ne denli iyi olursa olsun, atmosferi kuran ve o eserin en üstün fikir üreticisi olan kişi yönetmendir ve eserin hissi sahibi odur. Kararı o verir. Onun kurduğu atmosfer aracılığıyla hikâye, alıcıya nakledir. *Kuyucaklı Yusuf* üzerinden yorumlarsak, metin son derece titiz bir çalışmanın ürünü olup, sanki sinema yapılması umuduyla yazılmıştır, diyebiliriz. Ali, güçlü bir duvar örme niyetiyle yola çıkıp, tuğlaları birbiri ardına dizerken, ne bir boşluk bırakmış, ne de bir çıkıntı yaratmıştır. Amaçladığı nihai hedefe ustaca ulaşmıştır. Üç kısımdan oluşan roman, bölüm bölüm anlatılmış, âdeta birer sahne gibi peş peşe aktarılmıştır. Önceki sahne bir sonrakini beslerken, dramaturgi bir film yapısını andırır şekilde görüntü üzerinden şekillenmiştir. Fakat Ali'nin kurduğu bu dramatik yapı, Feyzi Tuna'nın yönetmenliğini yaptığı aynı isimle sinemaya aktarılan eserde paramparça edilmiştir.

Tuna, evvela eserin Sabahattin Ali'nin kitabından uyarlandığı yeterince bilinmiyormuş gibi –ki jenerikte de yazarın ismi kocaman bir puntoyla yazar–, filmin içine –kitabı da gösterir biçimde– paragraflar yerleştirir. Bu paragraflar, görüyor ve okuyor olmamıza rağmen, davudi bir tonla seslendirilir. "Anlatıcı" olarak temsil edildiğini düşündüğümüz bu ses, hikâyenin akmasını sağlayan bir "ilerletme aracı" olarak düşünülse de, filme, romanın aslına uygun çekildiğini göstermeye çalışan bir tanıtım filmi havası katar. Alıcısını o atmosfere çeksin diye yapılan bu hamle, sinema olmaya çalışan fakat edebiyata saygı duruşunda bulunan bir yapıyı öne çıkarmaya çabalarken, madem bu kadar saygı duyuyorsunuz, neden o zaman filme çekiyorsunuz, sorusunun sorulmasına sebep olur. Zira kıymetli bir eserin etkisini daha da arttırmak için filme çekmenin hiçbir mantığı yok. Eser, tarihsel bir bağlam içerisinde zaten ulaşabileceği üst mertebeye ulaşmıştır. Yönetmen ya da film ekibinin diğer yaratıcı üyeleri, bu eseri filme çekmek isteyebilirler elbette fakat ortaya çıkan sonuç, eserin niteliğini arttırmaktan ziyade düşürmeye amaçlı gibi. Dramatik yapıdan öte, oyunculuklar teatral, dekorlar sakil ve uyumsuz. "Merhaba, ben kötü bir karakteri canlandırıyorum," diye bağıran karikatür oyunculuklar, sete çıkmadan önce suntadan yapıldığı anlaşılan ince ve –üzerinde bir çizik bile olmayan– "tahta" duvarlar, izleyicinin esere yabancılaşmasını sağlamaya çalışır gibi dizayn edilir. Atla günler ve geceler boyu yolculuk yapan Yusuf'un eve geldiğinde gömleğinin üzerinde tek bir toz tanesi, kırışıklık bile yoktur. Ali'nin sahici metninin aksine, filmde yaşayan, bir hayat barından tek bir öge bile görmek imkânsızdır. Dönemin panoraması şalvar ve fes giydirilen birkaç figüran aracılığıyla aktarılmaya çalışılır fakat belli ki o figüranlar bile o dönemde yaşadığına inanmaz. Seyirci nasıl inansın? Işık, hiçbir etki uyandırmaya çalışmadan, oyuncuların yüzleri aydınlansın diye tekdüze ve amaçsız kurulur. Kaldı ki romanın kilit bölümü olan finaldeki toplu ölüm sahnesi, o kadar düzeysiz ve sallapati çekilir ki, çıldırmamak işten değil. Bilindiği gibi, Yusuf tahsildarlık sonrası eve döndüğünde kasabanın kötü adamları ve karısı, onların evinde âlem yapar. Yusuf eve gelince vaziyeti görür ve kırbacını çıkararak sallamaya başlar. Gaz lambası devrilir. Oda kapkaranlık olur. Hemen öncesi Yusuf'un ezeli düşmanı Şakir silahına davranmıştır. Etraf karanlığa gömülünce Yusuf da silahına davranır. Ateş etmeye başlar. Koyu karanlıkta görünen tek ışık, Yusuf'un silahından çıkan alevlerdir. Ancak Tuna, bu sahneyi aydınlık bir odada çeker. Üstelik gaz lambası kırılmıştır fakat oda yine de aydınlıktır. Artık ne hikmetse!

Her metin detaylarıyla yaşar. Ali'nin kitabının, bazı bölümleri seçilip diğerleri atılırken, ortaya çıkan senaryo, hem hadiseleri hem de karakterleri yüzeysel bir hâle büründürür. Bu durum da, filmin diğer ögeleri gibi, eserin inandırıcılığını azaltır. Karakterler, neden sonuç ilişkisinden bağımsız hareket etmeye başlar. Ali'nin yarattığı karakterleri betimlerken, psikolojik tahlillere ağırlık vermesi, Tuna'nın yönetmenliğinde yapılan filmde gözle görülür hâle bürünmez/bürünemez. Tuna, eseri sakil bir senaryoya büründürerek, yaşamayan bir atmosfer kurar ve –bizce– kendi bile izlediği hikâyeye inanmaz.

Yukarıdaki alıntılar Nisan 2019 tarihinde Can Yayınları'dan çıkan Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf romanından yapılmıştır.

Ben burada yalnızlığı bardak bardak içiyorum.

Sabahattin Ali

Ezgi Özsan

"MERAKINIZI ASLA KAYBETMEYİN!"

Filiz Ali Röportajı

Türk ebebiyatının değerli yazar ve insanı olan Sabahattin Ali'nin kızı **Prof. Dr. Filiz Ali**, sanata olan katkılarından dolayı 43. İstanbul Müzik Festivali'nin "Onur Ödülü"ne layık görüldü. Henüz çocukluk yıllarında taşıyor olduğu sanat sevgisine hayatını vakfetti. Dünyaca hatrı sayılan New England Conservatory of Music ve Mannes College of Music okullarında burslu olarak öğrenim gördü. Türkiye'nin kültür ve sanat hayatına kattıkları değerden dolayı aldıkları sayısız başarı ödüllerine evrensel bir ödül olan Fransa Kültür Bakanlığı tarafından verilen Chevalier de L'Ordre des Arts et des Lettres Madalyası'nı ekledi. Ardından Vehbi Koç Ödülü'ne layık görüldü. TRT adına 1962-1995 yılları arasında müzik programları hazırladı. *Cumhuriyet, Hürriyet, Yeni Yüzyıl, Milliyet* ve daha bir çok gazetede müzik eleştirmenliği yaptı. 50 yılı aşkın sanat hayatı boyunca yazmış olduğu kitapları Yapı Kredi Yayınları tarafından bir çok kez basıldı. Ege'nin kıyısında, Ayvalık'ta kurmuş oldukları Ayvalık Uluslararası Müzik Akademisi'nde çalışmalarına devam ediyor. Sohbetimizi ise İstanbul'daki evlerinde, doğayı seven yanlarını yansıttıkları bitkilerin, duvarda asılı olan Sabahattin Ali yağlı boya tablolarının ve yüzlerce kitabın kokusuyla gerçekleştirdik....

Ege'de, Ayvalık kentinde bir müzik okulu yönetiyor olmak hayatınızı nasıl etkiledi?

Bir özlemimi gerçekleştirmek üzere, Ege sahillerindeki bir balıkçı kasabasına hayatımı geçirmek üzere yerleştim. Kendi içine kapanmış bir hayatı seviyorum. Bu sebeple 1995 yılında Ayvalık'ın bozulmamış bir sit alanı olan mahallesinde dışarıya kapalı, avlusu olan bir ev aldım. Fakat babam, Sabahattin Ali zaten Egelidir. Yine de bir süre sonra sanat alanındaki boşlukları görmeye başladıkça sanat eğitimi veren bir yer kurma iç güdüm gittikçe arttı. Görmüş olduğum bu boşluklarla Ayvalık Uluslararası Müzik Akademisi kuruldu. Özellikle enstrüman eğitim sistemimizde bir hoca çırak ilişkisi olması gerektiğine inanıyorum. Bahsettiğim teke tek eğitimi başlatabilmek adına okulda "Master Class" sınıfları kurduk. Usta çırak ilişkisi olması için, ustaların gerçekten usta olması gerekir. Öyle bir sistem oturtmamız gerekiyordu ki, yurtdışından ya da yurtiçinden gelen ustaların müzisyen olma yolunda ilerleyen gençlerle buluşabilmesi önemliydi. 22 yıldır devam ediyor.

Hayat boyu oluşturduğunuz felsefeniz sanatla nasıl birleşti?

Şanslı bir çocukluk yaşadım. Hayatımın pusulası, omurgası her zaman sanattı. Emelim daima müziğin, edebiyatın içerisinde olmaktı. Kitap okumayı babamdan, elbette babamdan öğrendim. Devamlı kitap alıyor, zamanımın büyük kısmını onlarla geçiriyorum. Sanat dışında bir hayatı hiç hayal edemedim. Babamı örnek alıyordum. Bu sebeple öğretmen olmak, bildiklerimi gençlerle paylaşmak emelim vardı. Emellerimle sanat bir bakıma kendiliğinden birleşiyordu. Hayatınızda yeni pencerelerin açılmasını istiyorsanız bildiklerinizi paylaşmanız gerekli. Hele gençlerle birlikte iş yapmak, iç içe olmak gönlümde yatıyordu. Birlikte yaratıyor olmanın keyfi bambaşkadır. Bir de bu durumu destekleyen bir ailede büyüdüğümü tekrar belirtmek isterim. Öyle bir dönemde yaşıyorduk ki; anne babalarımız gereksiz konuşan insanlar değildi. Hayatları da boş değildi. Evde devamlı felsefe, edebiyat, tiyatro ve elbette ki toplumsal meseleler konuşulurdu. Birçoğunu evin içerisinde tam olarak anlayamasam bile duyardım. Sanatı sevmemeniz mümkün değildi.

Hayatınızın birkaç senesini, yurtdışında bir piyanist olarak geçirdiniz. Verdiğiniz ilk konserinizde neler hissettiniz?

Hayatımın üç yılına yakın bir zamanını yurtdışında geçirdim. Fakat ünlenmek, sahneye çıkmak konusunda bir karar vermem gerekiyordu. Bunu istemiyor, hayatımı başka türlü yaşamak istiyordum. Öğretmen olmak, bildiklerimi öğretiyor olmak benim için şöhrete sahip olmaktan her zaman çok daha önemliydi. Üstelik sadece ilk sahneye çıktığımda değil, her çıktığımda heyecandan yok olabilmeyi diliyordum. Tüm hayatınızı bireysel olarak kendinize vermeniz gerekiyor. Benim emelimde öğrencilerime alan sağlamak vardı. Sahnede heyecanlı oluşum da bu durumu desteklemiş oldu ve beni içine girebileceğim bir durumdan kurtarmış oldu. Hayatınızdaki istediğiniz şeyi gerçekleştirebilmek için fedakârlık ve çalışkanlık iki önemli unsurdur.

Değerli Sabahattin Ali, babanız, yazdığı öyküleri size okuyor muydu?

Okumaz mı okuyordu tabii. Annemle babamın ahbapları eve geldiğinde hemen öykülerini, yazılarını çıkartır okurdu. Mutlaka yazdıktan sonra yakınında güvendiği, düşüncesini önemli bulduğu kişilerle paylaşırdı. Eski zamanlarda sanatçılar, yazarlar bir araya geliyordu ve bu sanatınız adına oldukça yararlı bir etkendi. Şimdi toplumumuzda bir araya gelme durumunun kopuk olduğu aşikâr. Kopuk, ufak hücreler hâlinde yaşanıyor. O hücreler bir araya gelse, hakikaten güçlü bir enerji ortaya çıkacaktır. Babam, Sabahattin Ali bunu mutlaka yaratırdı. Okuyanın anlayabileceği şekilde aktarabildiğinden emin olmayı isterdi.

Babanızla birlikte yaşadığınız bir çocukluk anınızı bizimle paylaşır mısınız?

Çocukken kalıtımsal olarak miyoptum. Babam beni sık sık göz doktoruna götürürdü. O dönemde çok tanınmış bir göz doktoru babamın ahbabıydı. Daha sonra babam *Sırça Köşk* kitabını yazmıştı ve içerisinde geçen "Dekolman" hikâyesini bize okuduğunda göz doktoru anımızdan esinlenerek yazmış olduğunu anladım. O hikâyeyi okuduğumda o zaman, biliyor gibiydim. O yazılarda bizi buluyor olmak beni de mutlu ediyor.

Sabahattin Ali eserlerinden en sevdiğiniz hangisidir?

Birbirinden ayırabilmem mümkün değil... Hepsini çok seviyorum. Özellikle babamın okurlarına, Sabahattin Ali'nin öykülerini de okumalarını öneriyorum. Bu okumaların her biri, hem çok zamanlarını almaz hem de insan ve toplum hayatıyla ilgili renkler bulmalarını sağlar. Yalnız *Kürk Mantolu Madonna*'yı okumuş olmak, Sabahattin Ali'yi anlamaya yetmeyebilir. Üstelik öykü okumayı yeniden canlandırmakta fayda var.

Son olarak, babanız Sabahattin Ali'den öğrendiğiniz hayat felsefesi nedir?

Babamda karşılıksız sevgi, özveri ve fedakârlık duyguları vardı. Çok küçük yaşımda yitirdiğim için o zamanlar hatırlayabildiklerim tamamen bunlar. Fakat oldukça meraklı biriydi ve merakı sayesinde oldukça önem teşkil edecek kadar fazla kitap okuyordu. Merakınızı kaybetmeyin. Çünkü yapabildiğiniz her şeyi daha da fazla güzelleştirecektir.

Anıl Mert Özsoy

TÜRKİYE'DE TOPLUMCU GERÇEKÇİ EDEBİYAT VE SABAHATTİN ALİ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük tartışmalara neden olmuş bir soru vardır: Sanat sanat için mi yoksa toplum için midir? Elbette yazarın özgür iradesinin neticesi olacak olan bu çelişki edebiyat tarihimizi şekillendirmiş ve birçok yazarın bu çelişki etrafında ürettikleriyle hatırlanmasına neden olmuştur.

Bu yazıda Sabahattin Ali'nin toplumcu gerçekçi edebiyatına ve genel olarak tarihsel süreçte olgunlaşan toplumcu gerçekçi edebiyata odaklanacağım.

İlkin tarihsel süreci ele almakta ve bizi Sabahattin Ali'ye götüren atmosferi ve tartışmaları izlemekte fayda var.

Türkiye'de toplumcu gerçekçi edebiyatın siyasal ve düşünsel arka planında ilk olarak Tevfik Fikret'in üretimlerinin etkisinden söz edebiliriz. Yaşadığı dönemin ilerici, aydınlanmacı kalemlerinden olan Fikret'in devlet eleştirisi, özgürlük ve sınıf meselesine odaklanan şiirleri Türkiye'de sosyalist edebiyatın öncülü olarak görülebilir. Henüz, teorik zeminin edebiyat kamuoyunda yerleşmediği bu dönem için Fikret'in üretimleri yeni bir bakışın ilk meyveleridir. Bu dönemin şiirleri siyasal iktidar kadar yerli ve kendi içinde kısır bir döngüye girmiş edebiyatı da fazlasıyla rahatsız etmiş ve başka bir dünya kavrayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dönemin, edebiyatçılarının sınıfsal yeri ve aydın kimliğinin siyasetle olan yakın ilişkisi de göz önünde tutulursa bir noktada sosyalist düşünce esas olarak İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde görülür.

Genel kayıtlara göre Türkiye'de sosyalist düşüncenin ilk yazarı, 1910'da çıkardığı *İştirak* adlı dergiden dolayı İştirakçi Hilmi olarak bilinen Hüseyin Hilmi'dir. İştirakçi Hilmi'nin 1919'da kurduğu Türkiye Sosyalist Fırkası ve yayınladığı *İdrak Gazetesi* ile debbağhane, tersane ve tramvay grevlerinde önemli rolü olduğu belirtilmektedir. Hüseyin Hilmi'nin *İştirak Dergisi*'nde özellikle 1912 yılındaki sayılarda sosyalizm ve onun çevresindeki kavramları tartışılıyor olması, onun edebiyatımızdaki ilk sosyalist yazar olarak anılmasını geçerli kılmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkçe edebiyatta genel olarak Marksizm merkezinden yayılan ideolojik yapıyı kuran kuşkusuz Nâzım Hikmet'tir. O, Türkiye'de sınıfların çatışmasına dayanan bir gelenek olmadığı hâlde, belki de ilk olarak emek, yoksulluk, sömürülme gibi temaları işlemeye başlamıştır. Toplumsal meselelere gerçekçi bir noktadan yaklaşan Nâzım Hikmet'in getirdiği bu içerik sadece Cumhuriyet Dönemi'ndeki şiiri değil bütün edebiyatı etkilemiştir.

Nâzım Hikmet dışında, İlhami Bekir Tez, Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Ahmed Arif gibi şairler, Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Kemal Tahir gibi romancılar da Nâzım'ın açtığı yolda devam ederler. Hatta 1960'larda modernist ve bireyci edebiyata (temeli Marksizm olsa da) karşı çıkarak sosyalist gelişmeye paralel etkinlikte bir edebiyat ortamı kurmaya çalışan ikinci kuşak toplumcu edebiyat ve köy romanı da Nâzım Hikmet'in kurduğu edebiyat ortamında kendine yer bulur.

Nâzım'ın 1929 yılında *Resimli Ay Dergisi*'nin dördüncü sayısından itibaren başlattığı "putları yıkıyoruz" kavgası, Türkiye'de edebiyat çevresinde başlayan ideolojik kavganın da merkezini oluşturur. Nâzım Hikmet'in enternasyonal eşitlikçi, modern ve materyalist duruşuna, "Kerem İle Aslı" ve "Şeyh Bedreddin Destanı" ile kurduğu sosyalist gelenek algısı, Türkiye'deki yerli sosyalizmin de kaynağı olmuştur. Nitekim Cahit Tanyol, Kemal Tahir hatta Attila İlhan'ın düşüncelerinin merkezi sayılabilecek "Anadolu sosyalizmi" bu kaynaktan hareket etmiştir.

Türkiye'de mahkûmluk ve edebiyat ilişkisinin sosyal bir olgu olarak tarihe yerleşmesinde de Nâzım bir dönüm noktasıdır. "Komünizm propagandası" yapmak suçundan dolayı birçok kez yargılandığı ve tutuklandığı gibi, pek çok şair yazar da onun kitaplarını okumak ve onun yaptığını yapmak gibi sebeplerden dolayı yargılanmış ve mahkûm olmuştur. Siyasal ve edebi tarihe "Donanma Davası" olarak geçen yargılamalar ve mahkûmiyetler önemlidir. 1938'de Nâzım Hikmet, Kemal Tahir, Nuri Tahir, Hamdi Alev Şamilof, Emine Alev, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Fatma Nudiye Yalçı, Kerim Korcan, Mehmet Ali Kantan, Seyfi Tekbilek, Hüseyin Avni Durugün gibi birçok şair, romancı, gazeteci yargılanmış ve hapse atılmıştır. Kemal Tahir ve Orhan Kemal gibi toplumcu gerçekçi romanın ustaları sayılan bu iki ismin hayatında Nâzım Hikmet'le kurdukları ilişki ve bir eğitim mekânı haline getirdikleri hapishane oldukça önemlidir.

Türkçe edebiyatta toplumcu gerçekçiliğin ilk yansımaları, işçi hayatlarının anlatılmasıyla 1930'larda başlar. Bazı yazarlar, eserlerinde ikinci planda da olsa sınıf çatışmalarına yer verirler. Fakat henüz işçi sınıfı, bütünüyle toplumcu gerçekçi yöntemlerle ele alınmaz. Ancak halka dönüş, toplumsal etkinlik sürecine giren yeni bir insanı haber verir. Mesela Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf*'u. Bu yeni, yarı feodal bir yapının veya yoksulluktan bıkmış bir toplumun insanı, oluşmakta olan yeni bilinçteki insanı yansıtır.

"Toplumcu bir yazarım. (...) Bozuk düzenimizin nedenlerini insanlarımıza göstermek, onları uyarmak, gösterip uyarmakla da kalmayıp, bozuk düzeni düzeltmeye çaba göstermelerini, bu çabayı elbirliği ile göstermе-

Ezgi Karaata

"*Kendinde her şeyi yapabilecek kuvveti görmek, sonra yapılacak hiçbir şey bulamamak... Tükenmek bilmez bir sabırla bir meçhulü beklemek...*"

Kuyucaklı Yusuf, Sabahattin Ali

miz gerekliliğini yanıtlarım," diyen Orhan Kemal, Çukurova'daki bu yeni gelişen, "kara düzen"in getirdiği iktisadi atılımlar içinde yenilen, acı çeken, birbiriyle boğuşan, sınıf değiştirme hırsıyla birbirinin sırtına basan bu insanları yansıtır. Türkçe edebiyatta işçiyi, en teorik anlamda ele alan romancı Orhan Kemal'dir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında "yerli sosyalist düşünce" ve "yerli sosyalist edebiyat" bağlamındaki tartışmaların içinde adı en çok geçen yazar Kemal Tahir'dir. Tahir, Kemalizm'den Marksizm'e geçişiyle, yerli bir sosyalizme evrilişiyle, Osmanlı gerçeğini kabul edişiyle, Osmanlı tarzı bir iktisadi anlayışı önermesiyle hep tartışmaların odağında yer almıştır. Anadolu toplumunun yapısı, tarihsel gerçeği ve anlamı üzerine söyledikleri onu evrensel sosyalizmden ayırır. Kemal Tahir, her toplumun kendi iktisadi şartlarına göre biçimleneceğini ve esasen bugünkü sosyal bozukluğun toplumun kendi iktisadi ve siyasi yapısını kuramamasından kaynaklandığını düşünür.

Sadri Ertem, Reşat Enis, Sabahattin Alilerle başlayan sosyalist gerçekçi roman, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Fakir Baykurtlarla devam eder.

Bu noktadan sonrasında Sabahattin Ali'yi ve eserlerini odağımıza alarak devam edeceğim.

1928'de Maarif Vekâleti'nin açtığı sınavı kazanarak Almanya'ya giden Sabahattin Ali, dört yıl boyunca Alman dili ve edebiyatı eğitimi aldı. Yazarın, burada geçirdiği yıllar kuşkusuz edebiyatına yakından tesir eder. Sabahattin Ali, Cumhuriyet'in kendisinden çok şey beklediği bir aydındır. 1930 yılında Almanya'dan döndüğünde dönemin önemli mecralarından *Resimli Ay Dergisi*'ne gerçekleştirdiği ziyaretlerinden birinde Nâzım Hikmet'le tanışır. Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali'yi şiirden ziyade öykü ve roman yazmaya yönlendiren kişi olarak anılacaktır. Sabahattin Ali, hâlihazırda öğretmenlik de yaptığı ve ilk öyküleri yayımlanmaya başladığı o günlerden birkaç ay sonra öğrenciler arasında yıkıcı propaganda yaptığı gerekçesiyle tutuklanır ve üç ay Aydın Hapishanesi'nde kalır. Sabahattin Ali, Anadolu insanını bu hapislikte tanımaya başladığını, *Kuyucaklı Yusuf*'u burada tanıdığını ifade eder.

Aydın'ın ardından, Konya'da Milli Eğitim'in okullarından birine Almanca öğretmeni olarak atanır. Bu arada *Kuyucaklı Yusuf*'u yazmaya başlar. Romanın ilk tefrikası, *Yeni Anadolu Gazetesi*'nde yayımlanır. Telif sorunu nedeniyle tefrikaya devam edemez. 1932'de gazetenin sahibi Cemal Kutay'ın muhbirliği sonucu "Atatürk'e hakaret" gerekçesiyle 1933'te Sinop Cezaevi'ne gönderilir. Bunca kargaşanın içinde *Kuyucaklı Yusuf*, daha sonra 1945'te yağmalanıp yıkılacak olan *Tan*'da tefrika edilmesinin ardından 1937'de basılır.

Berna Moran'a göre, *Kuyucaklı Yusuf*'la birlikte romana "Anadolu" girer. Sabahattin Ali, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi, Anadolu'yu sadece kültürel çatışmalarla ele almaz. *Kuyucaklı Yusuf*'ta bir tarafta asker-sivil bürokrasi ve eşraf, bir tarafta da yoksul halk yer alır. Üretim ilişkilerinin ortaya çıkardığı toplumsal yapıdan kaynaklı çatışmaları anlatan, bir ilk roman özelliği taşır *Kuyucaklı Yusuf*. Yine Berna Moran'a göre, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi Anadolu romancılarının öncüsüdür *Kuyucaklı Yusuf*'la Sabahattin Ali.

Sabahattin Ali'nin bu romanda merkeze koyduğu toplumsal eleştiriler, Anadolu kasabalarında paraları ve nüfuzları sayesinde istedikleri gibi hareket eden, hiç kimseye ve hiçbir kuruma hesap vermeyen, tüm yaptıkları yanlarına kalan eşraf üzerinden ele alınır.

1930'lu yıllarda yazdığı öykülerde toplumcu gerçekçi akımıyla hareket eden yazar, köylüler ile kasaba insanları arasındaki sınıfsal çelişkiyi irdeler.

Kürk Mantolu Madonna adlı romanı ise Almanya günlerinin esintisini taşımakla birlikte bir aydının yakın çevresi ve ailesiyle olan çalkantılı ilişkisini ve bu çatlaklardan sızan derin varoluş sancısını ele alarak, yeni Cumhuriyet'in içinde bulunduğu kaosu bir aşk hikâyesi üzerinden eleştirir.

Cezaevi günlerinin ardından kaleme aldığı "Kanal", "Kırlangıçlar", "Arap Hayri", "Pazarcı", "Kağnı" gibi öykülerinde de bildiği yoldan sapmaz ve ezilen köylülerin otorite karşısındaki hâllerini ele alır. Öykü ve romanlarında köylüleri odak noktasına taşırken küçük burjuvanın ve kentlilerin Anadolu insanına karşı takındıkları küçümseyici tavrı eleştirmekten de geri kalmaz.

Yazarın hayatındaki bir diğer dönüm noktası da dergicilik dönemidir. Aziz Nesin'le birlikte çıkardığı *Marko Paşa* adlı mizah dergisi kısa sürede 100 bin tiraja ulaşır. Dergi defalarca toplatılır ve en sonunda kapatılır. Sabahattin Ali ve arkadaşları pes etmez ve *Malum Paşa, Merhum Paşa, Hür Marko Paşa, Mazlum Paşa, Yedi Sekiz Paşa, Öküz Mehmet Paşa, Ali Baba* gibi dergilerle kamuoyunda iktidar eleştirilerine devam ederler. Sayısız kovuşturmayla karşı karşıya kalırlar, cezaevlerine girerler. Sabahattin Ali her defasında daha güçlü bir bilinç ve daha sivri kelimelerle tüm bu baskı ve zulümden çıkmayı başarır. Bir entelektüel olarak doğru bildiğini söylemekten vazgeçmez.

Sabahattin Ali'nin tüm kelimeleri biz okurlarına emanettir. Bütün uzun gecelerde...

Sabahattin Ali

BENİM SEVGİLİ ALİYE'M

Benim Sevgili Aliye'm,

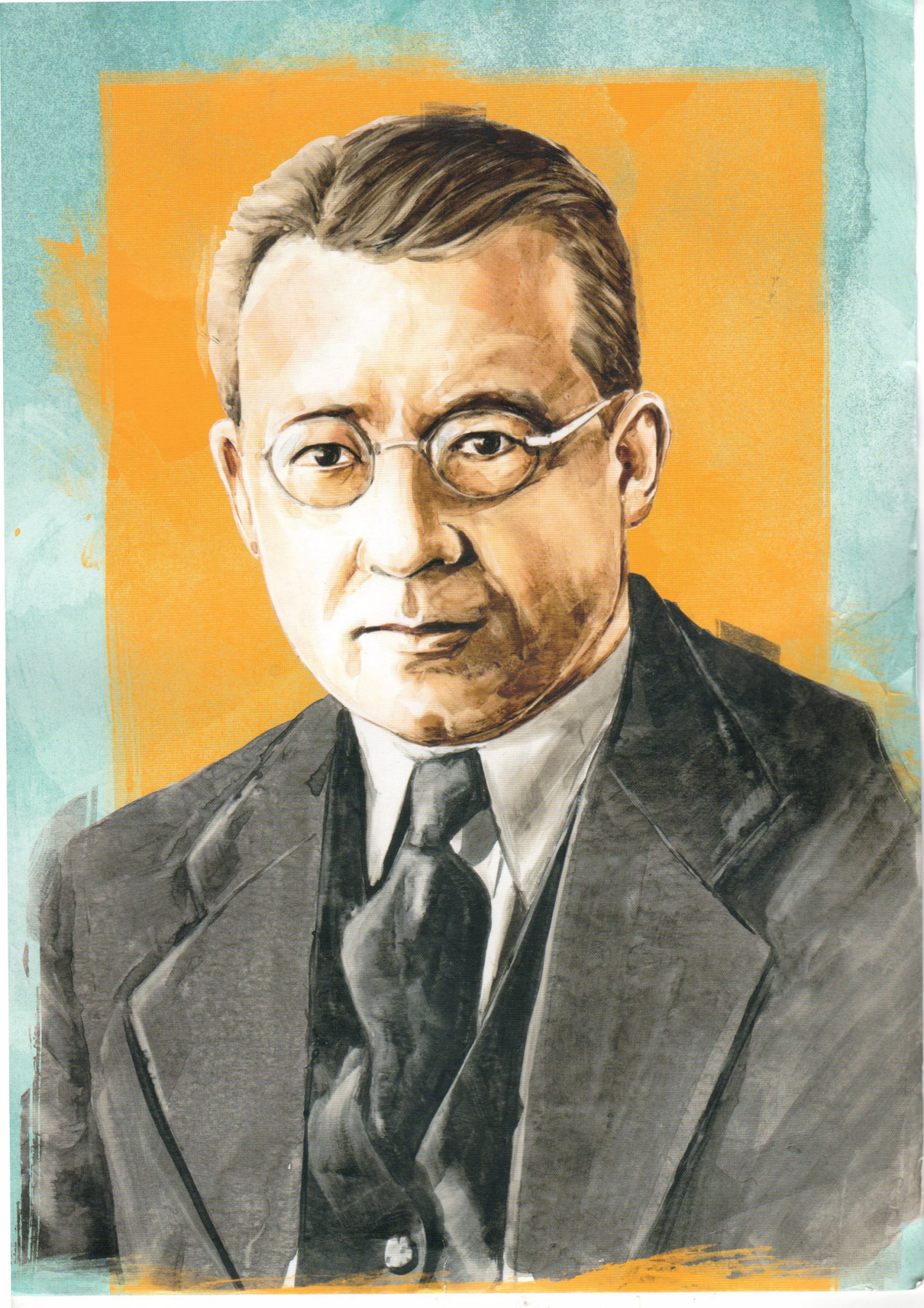
Mektubunu aldım. "Ben fena kız değilim, senin meyus olmayıp saadetin için hayatımı şimdi fedaya hazırım!" diyorsun. Aliye, bana böyle şeyler yazma... Sonra ben sana deli gibi âşık olurum. Senin ne iyi kız olduğunu biliyorum. Muhakkak ki hayatımda yaptığım ve yapabileceğim en iyi iş seninle hayatımı birleştirmek oldu. Bundan sonra ne diye kederli ve üzüntülü şeyler yazalım... İkimiz de yalnız neşeden ibaret mektuplar yazmalıyız. Mektubundaki "Beni istediğim kadar sevmezsen ölürüm" cümlesini belki elli defa okudum. Ah Aliye, seni isteyebileceğinden çok seveceğim. Benim nasıl sevebileceğimi göreceksin... İçim şimdiden İstanbul'a gelmek, seni görmek iştiyakıyla dolu... Şiir kitabının sonlarındaki yazıları kıskanma. Hiçbir zaman dolmamış olan boş gönlümün sesleridir onlar. Sen benim bütün kafamı ve ruhumu doldurduğun zaman bak neler yazacağım. Sana bu mektupla beraber bir şiir gönderiyorum. Bu şiir bütün mazim ile alakamı kestiğime alâmettir. Yeni bir hayata, aydınlık, sevgi ve fedakârlık dolu bir hayata atılmak üzere olduğumu biliyorum. Asıl senin için fedakârlık yapmak bana en büyük saadeti verecektir. Yalnız senin için yaşamak, hayatımdan senden başka her şeyi silip atmak istiyorum. Fikirlerimi, gayeleri seninle paylaşmak, doğru bulduğumuz şeylere beraber inanmak istiyorum.

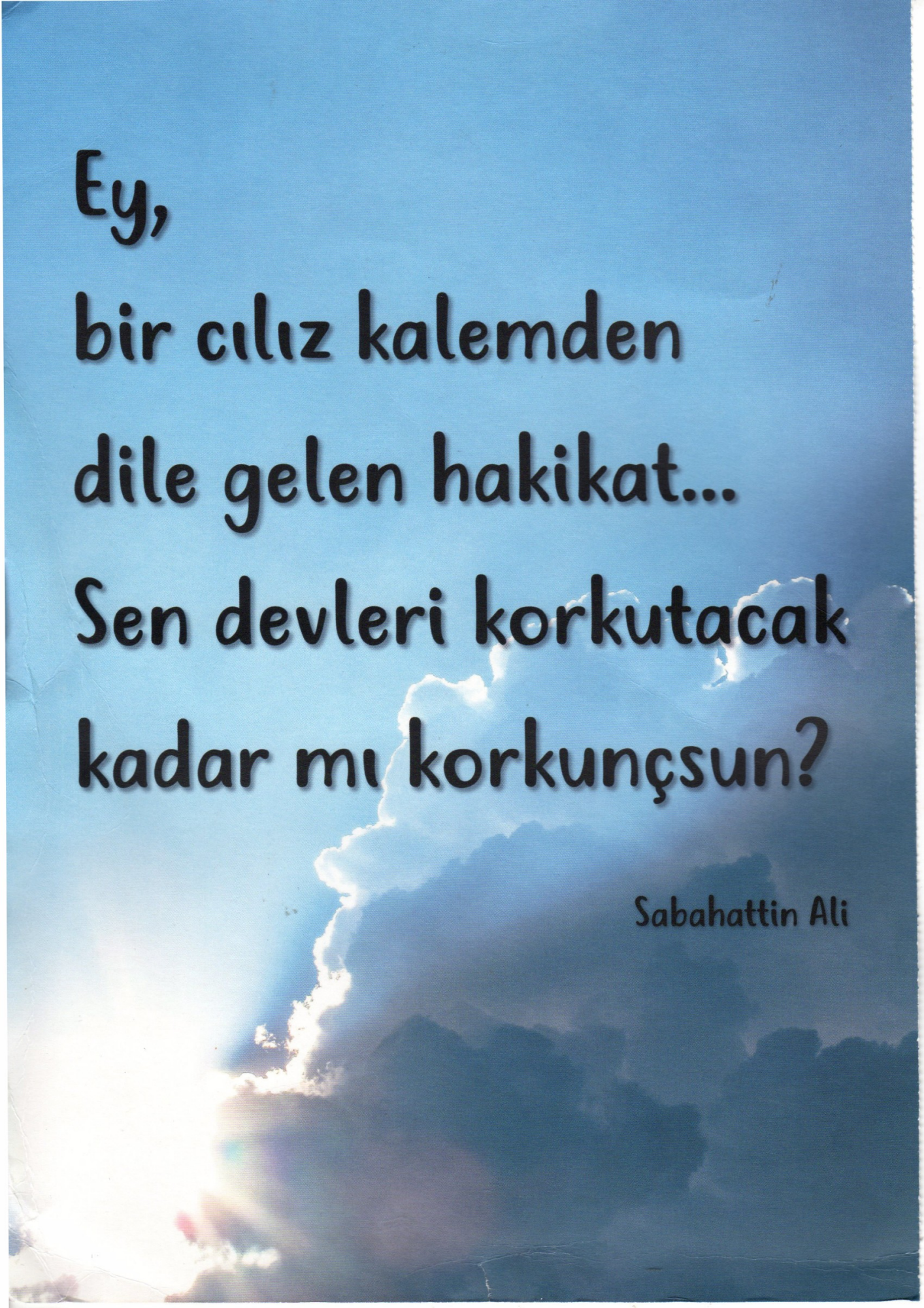
Etrafın seni sıktığı zaman kitap oku... Ben şimdiye kadar her şeyden çok kitaplarımı severdim. Bundan sonra her şeyden çok seni seveceğim ve kitapları beraber seveceğiz. İnsan muhitin bayağı, manasız, soğuk tesirlerinden kurtulmak istediği zaman yalnız okumak fayda verir. Bana en felaketli günlerimde kitaplarım arkadaş olmuştu. Fakat bu yetmiyor. Şiirlerimde de gördün ki kitaplara rağmen çok ıstırap çektim. Çünkü candan bir insanım yoktu. Sen benim yarım kalan tarafımı ikmal edeceksin.

Seni şimdiden çılgın gibi sevmeye başladığımı hissediyorum. Yazacağını söylediğin birçok şeylerden bahseden mektubunu beklerim. Derhal yaz. Uzun, çok uzun şeyler yaz...

Seni hasretle kucaklarım benim birtanecik Aliye'm...

Canım Aliye, Ruhum Filiz, Sabahattin Ali, Hazırlayan: Sevengül Sönmez, YKY, s. 17

Ey,
bir cılız kalemden
dile gelen hakikat...
Sen devleri korkutacak
kadar mı korkunçsun?
Sabahattin Ali

SABAHATTİN ALİ

Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakeş milletimizdir.
Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük.
Bugünün itibarlı kişileri gibi, kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmadık, han, apartman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için hiçbir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.
Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Neredeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: "Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor..."
Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hatta bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?
Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bereket, zora katlanmasını bilen bu millet de namuslu.

Alibaba, (1), 25 Kasım 1947

Markopaşa Yazıları ve Ötekiler, Sabahattin Ali, YKY s. 190